

Likvärdig bedömning och betygssättning

Regeringsuppdrag om huvudmäns och skolors arbete med likvärdiga bedömningar och betyg 2021–2024

Redovisning av regeringsuppdrag U2021/04942

Diarienummer: SI 2023:7451

Citera gärna Skolinspektionens rapporter, men kom ihåg att uppge källa:
Skolinspektionen, rapportens namn och år.

Skolinspektionen
Diarienummer: SI 2023:7451
ISBN 978-91-988759-8-0

Innehållsförteckning

Sammanfattning	6
De viktigaste iakttagelserna	7
Nationella prov ges inte den tyngd som avsetts vid betygssättningen.....	7
Bristande ledning och styrning bidrar till en betygssättning som inte är likvärdig	7
Allvarliga brister finns kring rättssäkerhet i betygssättningen	8
Elever har fått betyg trots ofullständig utbildning.....	8
Särskilt stor risk för bristande likvärdighet i betygssättningen i ämnen och kurser utan nationella prov.....	9
Skolinspektionens kommentarer.....	9
Eventuellt riktvärde för tillåtna avvikelser	10
Inledning	11
15 års inspektion av skolors arbete med bedömningar och betyg.....	12
Delvis samma utmaningar idag som för 15 år sedan.....	13
Betygens legitimitet ifrågasatt	13
Uppdraget	15
Disposition	15
Skolinspektionens iakttagelser inom ramen för regeringsuppdraget	17
Tematisk kvalitetsgranskning av huvudmäns arbete för att främja rättvisande och likvärdiga betyg i grundskolan	17
Granskningens genomförande.....	17
Huvudmännen gör inte en tillräcklig analys av skolornas betygssättning	17
Huvudmännen behöver utveckla dialogen med rektor om betygssättningen ...	18
Huvudmännens förklaringar till avvikelser mellan resultat på nationella prov och slutbetyg	18
Fler huvudmän behöver initiera behovsanpassade åtgärder	19
Flera huvudmän tar inte vara på erfarenheter	19
Tematisk kvalitetsgranskning av rektorers arbete för rättvisande och likvärdiga betyg i gymnasieskolan.....	20
Granskningens genomförande.....	20
Oreflekterad tillit till lärarnas arbete riskerar leda till felaktig betygssättning	20

Avvikelser mellan resultat på nationella prov och betyg analyseras otillräckligt och sällan över tid	20
Fortsatt osäkerhet kring särskilt beakta och svag tillit till nationella prov på många skolor.....	20
Hög risk för olikvärdiga betyg i ämnen utan nationella prov.....	21
Påtryckningar på lärares betygssättning riskerar medföra omotiverat generös betygssättning.....	21
Skolinspektionens planerade kvalitetsgranskning.....	21
Urval av skolor i den planerade kvalitetsgranskningen	22
Övergripande resultat från planerad kvalitetsgranskning 2019–2023	22
lakttagelser från planerad kvalitetsgranskning	23
Stor variation i rektorers uppföljning och analys.....	23
Skolor utan systematisk uppföljning saknar ofta ett tydligt ledarskap för likvärdighetsarbetet.....	24
På skolor med väl utvecklat arbete för likvärdighet finns ett pågående samtal om bedömningar och betyg.....	25
Rektors förklaringar till skillnader och avvikelser i betygen	25
Lärare i ämnen med nationella prov ges ofta bättre förutsättningar för kvalitetssäkring	25
Rektor ger förutsättningar för kvalitetssäkring – men leder inte arbetet	26
När rektor inte leder arbetet tar lärarna ibland egna initiativ.....	26
Tillsyn.....	27
lakttagelser från riktad och planerad tillsyn.....	28
Brister rörande vem som sätter betyg.....	28
Betygssättning sker inte i nära anslutning till avslutad kurs.....	28
Betyg sätts på felaktiga grunder eller trots ofullständig utbildning.....	28
Brister i hantering av betygskatalogen	29
Bestämmelsen särskilt beakta ingår i Skolinspektionens tillsyn	29
Pågående insatser hos Skolinspektionen	30
Rektors arbete för rättvisande och likvärdiga betyg inom komvux på entreprenad	30
Betygssättning utifrån beviljad betygsrätt	30
Skolinspektionens skolenkät	31
Om Skolenkäten.....	31
I vilken utsträckning bedrivs det ett arbete i skolan för att säkerställa att bedömningar och omdömen/betyg är likvärdiga?	31
I vilken utsträckning samverkar du och dina kollegor kring bedömning och betygssättning?.....	31
Summering av resultat.....	33

Nationella prov ges inte den tyngd vid betygssättningen som avsetts	33
Bristande ledning och styrning bidrar till en betygssättning som inte är likvärdig ..	34
Allvarliga brister finns kring rättssäkerhet i betygssättningen	34
Elever har fått betyg trots ofullständig utbildning	35
Särskilt stor risk för bristande likvärdighet i betygssättningen i ämnen och kurser utan nationella prov	35
Många lärare uppger att de samverkar kring bedömning och betygssättning	36
Avslutande diskussion	37
Hur kan Skolinspektionen fortsatt granska skolornas betygssättning?.....	37
Utmaningar för att nå likvärdiga betyg i dagens betygssystem	38
Särskilt beakta innebär inte den styrning av betygssättningen som var avsikten	38
Få motkrafter mot en alltför generös betygssättning.....	39
Ämnen utan nationella prov är i majoritet	40
Pågående insatser för att stärka likvärdigheten	40
Införandet av ämnesbetyg	40
På sikt kan utvecklingen av nationella prov bidra till förtydligande av nationella provens roll	41
Utredningen om likvärdiga betyg och meritvärden	41
Finns möjlighet att nå både en rättvisande och likvärdig betygssättning?	41
Källförteckning	43

Sammanfattning

Skolinspektionen har fått i uppdrag av regeringen att arbeta för en mer likvärdig bedömning och betygssättning. Myndigheten ska uppmärksamma hur huvudmän och skolor arbetar för att betyg ska sättas i enlighet med gällande bestämmelser samt hur de arbetar med att främja och följa upp likvärdigheten i bedömning och betygssättning, bland annat med utgångspunkt i skillnader i betygsstatistik mellan olika ämnen och kurser i relation till nationell statistik och stora avvikelser mellan resultat på nationella prov och betyg.

Skolinspektionen har sedan myndigheten startade 2008 granskat hur huvudmän, rektorer och lärare arbetar för en likvärdig bedömning och betygssättning. Under dessa år har myndigheten genomfört tillsyn och kvalitetsgranskning i olika former och successivt utvecklat granskningsmetoder och tillvägagångssätt.¹ Redan tidigt i myndighetens historia riktades granskningar mot skolor där myndigheten bedömde att det förelåg en risk för en alltför generös eller strikt betygssättning, vanligen genom att granska verksamheter med stora avvikelser mellan resultat på nationella prov och betyg. Därutöver har myndigheten haft ett flerårigt uppdrag med ombedömning av nationella prov i syfte att stödja en likvärdig bedömning och betygssättning över landet.

Efter att ha granskat skolornas arbete under 15 år kan myndigheten konstatera att en del av de utmaningar som myndigheten tidigt identifierade rörande skolornas likvärdighetsarbete är desamma än idag.

Nedan redovisar Skolinspektionen en sammanfattning av de viktigaste iakttagelserna från myndighetens granskningar av skolors arbete med bedömningar och betyg under åren 2021 till 2024. Skolinspektionens arbete med att granska området fortgår dock genom både tillsyn och kvalitetsgranskning där verksamheterna som granskas som huvudregel väljs utifrån risk. I dagsläget pågår bland annat en tematisk kvalitetsgranskning av rektorers arbete för rättvisande och likvärdiga betyg inom komvux på entreprenad och en tematisk tillsyn av betygssättning utifrån beviljad betygsrätt. Utöver detta genomförs kontinuerligt både planerad kvalitetsgranskning och planerad tillsyn där skolornas arbete med bedömning och betygssättning återfinns bland bedömningsgrunderna.

¹ Skolinspektionen genomför granskning genom tillsyn och kvalitetsgranskning. Tillsyn genomförs i formerna riktad, planerad (tidigare regelbunden) och tematisk. Kvalitetsgranskning genomförs i formerna planerad (tidigare regelbunden) och tematisk.

De viktigaste iakttagelserna

Nationella prov ges inte den tyngd som avsetts vid betygssättningen

Flera av myndighetens granskningar indikerar att bestämmelsen om att särskilt beakta de nationella proven i betygssättningen inte fått förväntat genomslag på skolorna. På flera skolor saknas förankrade arbetssätt om hur bestämmelsens innebörd ska omsättas i praktik. Även attityden till provets värde vid betygssättning varierar både mellan och inom skolor. Det finns som exempel lärare som menar att de nationella proven är stickprov som är orimligt svåra, och lärare som hävdar att de nationella proven är för lätta och av den anledningen väljer att bortse från resultatet vid betygssättning. Det förekommer också, i enstaka fall, en uppfattning om att resultat på nationella prov enbart kan bidra till att höja betyg. Dessa förklaringar indikerar att det finns en delvis ifrågasättande attityd eller bristande tilltro hos vissa lärare vad gäller validiteten på de nationella proven.

Sedan höstterminen 2018 ska resultat på nationella provet särskilt beaktas vid betygssättning.² I myndighetens granskningar framkommer dock att det på många skolor fortfarande saknas en samsyn bland lärarna kring hur begreppet ska tolkas vilket indikerar att proven inte fullt ut tillskrivs den tyngd vid betygssättning som avsetts.

Många lärare och rektorer i myndighetens granskningar har ofta olika förklaringar till varför det finns avvikelser mellan betyg och resultat på nationella prov. Det kan handla om att de nationella proven inte är heltäckande, att lärarens bedömning utgör ett bredare underlag än det nationella provet eller att elever har gjort kompletteringar som visar på kunskaper som motiverar ett högre betygssteg. En del av dessa förklaringar kan givetvis vara giltiga på individnivå. De förklarar dock inte varför betygssättningen gällande en viss elevgrupp eller på en viss skola återkommande avviker från resultaten på de nationella proven.

Bristande ledning och styrning bidrar till en betygssättning som inte är likvärdig

Flera granskningar som Skolinspektionen genomfört visar att många granskade huvudmän och rektorer inte tar tillräckligt ansvar för arbetet med att säkerställa en likvärdig betygssättning. Många av dem gör en otillräcklig eller ofullständig uppföljning och analys av lärarnas bedömning och betygssättning och många har även en bristfällig styrning och ledning av lärarnas arbete med att kvalitetssäkra betygssättningen ur ett likvärdighetsperspektiv.

Myndighetens granskning av huvudmäns arbete för att främja rättvisande och likvärdiga betyg i grundskolan visar exempelvis att majoriteten av de

² 10 kap. 20 a § skollagen.

huvudmän som ingick i granskningen samlar in ett brett underlag som skulle kunna användas för analys av betygssättningen men att många inte gör analysen fullt ut. Det kan handla om att det endast är resultat i några få ämnen som analyseras eller enbart resultat på en övergripande nivå.

Andra granskningar som omfattat rektorers arbete för en likvärdig bedömning och betygssättning visar att bland de som faktiskt genomför en uppföljning och analys av betygen så ligger fokus snarare på måluppfyllelse än på likvärdighet. I de fall rektorer följer upp och analyserar kunskapsresultaten ur ett likvärdighetsperspektiv omfattar detta ofta enbart ämnen och kurser med nationella prov. I flera fall ger rektorerna praktiska förutsättningar för lärarna att kvalitetssäkra sin betygssättning, exempelvis avsatt tid och bedömningsstöd, men många av dem varken leder eller följer upp arbetet.

Bristen på styrning och ledning av arbetet med bedömning och betygssättning bidrar på detta sätt till en betygssättning som inte är likvärdig.

Brister finns kring rättssäkerhet i betygssättningen

Skolinspektionen har i sin tillsyn återkommande identifierat brister kring skolors hantering av betygssättningen. Bristerna rör bland annat att rektor låter olegitimerade lärare sätta betyg ensamma, utan att besluta om betygen tillsammans med någon som är legitimerad, eller att betyg sätts av någon annan lärare än den som har planerat och genomfört undervisningen. Det förekommer också brister kring betygskatalogen, exempelvis att betyg som redan är beslutade och signerade i betygskatalogen har ändrats, eller att betyg har strukits över och ändrats utan att det framgår om det är en rättelse eller ändring som har gjorts. Det kan också handla om att en elev beviljats en förlängd kurs som en särskild stödåtgärd och att betyg sedan satts först när eleven uppnått godkänt i samtliga moment som ingår i kursen, vilket inte är förenligt med skollagen. Betygssättning är myndighetsutövning och elever har rätt att bli betygssatta på rätt grunder och i enlighet med lagen. Att det finns skolor som på detta sätt inte följer den lagstiftning som finns vad gäller betygssättning är rättsosäkert och allvarligt.

Elever har fått betyg trots ofullständig utbildning

En brist som myndigheten särskilt vill lyfta i sammanhanget är de fall då betyg sätts utan att eleverna givits undervisning i kursens eller ämnets samtliga delar. Skolinspektionen har identifierat skolor där elever har fått betyg i ett ämne eller en kurs utan att ämnets eller kursens centrala innehåll har behandlats i tillräcklig utsträckning. Det förekommer även att brist på lokaler och utrustning medfört att praktiska moment inte har kunnat behandlas inom undervisningen. Bristerna indikerar att en del elever inte har fått den utbildning som de har rätt till och att deras betyg därmed inte ger en rättvisande bild av elevernas kunskaper. En konsekvens av detta kan bli att elever antas till utbildningar de i realiteten inte har rätt

förkunskaper för eller erhåller anställningar som de kan sakna nödvändiga kunskaper och färdigheter för att klara av.

Särskilt stor risk för bristande likvärdighet i betygssättningen i ämnen och kurser utan nationella prov

Myndighetens kvalitetsgranskningar visar att det finns en särskilt stor risk för att betygssättningen i ämnen och kurser utan nationella prov inte görs på ett likvärdigt sätt. Lärare som undervisar i ämnen utan nationella prov ges ofta sämre förutsättningar för en likvärdig bedömning och betygssättning än lärare som undervisar i ämnen med nationella prov. Myndighetens granskningar visar också att när rektor arbetar med likvärdighet i skolans betygssättning är det i första hand ämnen med nationella prov som ingår i uppföljningen. Det innebär att ämnen utan nationella prov varken ingår i uppföljning eller analys. Även om de utmaningar som finns rörande det nationella provets roll vid betygssättning åtgärdas kvarstår det faktum att ämnen med nationella prov utgör en mindre del av det totala meritvärdet. För att nå en nationellt likvärdig bedömning och betygssättning behövs därmed ytterligare insatser.

Skolinspektionens kommentarer

I dagens debatt om betygssystemet och dess likvärdighet framkommer ibland en förväntan på att Skolinspektionen ska kunna ingripa mot en alltför generös eller strikt betygssättning. Inom ramen för Skolinspektionens tillsyn granskas skolor och verksamheter utifrån de krav som följer av lagar och andra författningar. Tillsynen resulterar i en bedömning av om det föreligger brist i förhållande till krav i bestämmelserna. Enligt skollagen gäller att resultat från nationella prov särskilt ska beaktas vid betygssättning. Skolinspektionen vill här framhålla att bestämmelsen inte utgör en sådan styrning vid betygssättningen som var avsikten.

Med dagens lagstiftning är det inte möjligt att till exempel förelägga skolor för att betygen har varit för höga eller för strikta i relation till resultat från nationella prov. I skollagens mening är avvikelser mellan resultat på nationella prov och betyg tillåtna eftersom en lärare vid betygssättningen ska kunna beakta fler underlag än det nationella provet. Det kan därför vara helt rimligt att betygen avviker från provresultatet. Avvikelse mellan resultat från nationella prov kan dock vara en indikation på att provresultat inte särskilt beaktats vid betygssättning men är inte per automatik en felaktig betygssättning.

Skolinspektionen ser positivt på den utredning om likvärdiga betyg och meritvärden som bland annat ska lämna förslag som kan bidra till att stärka Skolinspektionens möjligheter att granska skolors betygssättning.³ Skolinspektionen vill inte förekomma resultatet av utredningen men vill i sammanhanget göra några påpekanden om vad som är viktigt för

³ Dir. 2023:95. *Likvärdiga betyg och meritvärden.*

Skolinspektionens vidare möjligheter att granska skolors arbete med betygssättning.

Eventuellt riktvärde för tillåtna avvikelser

I diskussionen om betyg lyfts ofta frågor om Skolinspektionens roll i arbetet med att motverka betygsinflation och en betygssättning som inte är likvärdig. Om det finns en önskan att myndigheten på ett tydligare sätt ska utgöra en motkraft mot en för generös betygssättning i förhållande till resultat på det nationella provet behöver Skolinspektionen kunna förelägga vid avvikelser mellan resultat på nationella prov och betyg. Det innebär att det behöver finnas ett riktvärde för hur stora avvikelser som ska vara tillåtna. Ett sådant riktvärde behöver vidare vara reglerat i lag och inte enbart återfinnas i ett stödmaterial eller dylikt. Ett riktvärde bör heller inte ligga på individnivå utan bör riktas mot samlade avvikelser på gruppnivå.

Myndigheten lyfter frågan om ett riktvärde ur ett granskningsperspektiv men är medveten om att frågan är komplex och att det kan finnas andra sätt att motverka betygsinflation. För- och nackdelar med ett riktvärde bör noggrant utredas. Skolinspektionen bedömer dock att det utifrån dagens lagstiftning är svårt för myndigheten att på ett effektivt sätt verka för likvärdighet på nationell nivå och att det därför behövs någon form av förändring. Skolinspektionen utvecklar diskussionen om ett riktvärde i avsnittet *Avslutande diskussion*.

Inledning

Skolinspektionen granskar huvudmän och verksamheter inom skolväsendet för att säkerställa att de lagar, förordningar och föreskrifter som finns efterlevs. Målet är att bidra till alla barns och elevers lika rätt till god utbildning i en trygg miljö.

Betygen är sedan 1994 målrelaterade och elevernas kunskaper bedöms utifrån uppsatta betygskriterier i en sjugradig betygsskala. Betygssättning är en myndighetsutövning och betygen ska vara rättssäkra för eleverna samt vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.⁴ Alla elever har rätt att bli bedömda på samma grunder och de betyg som eleverna får ska spegla de kunskaper eleverna har i ämnet eller kursen. Betygen används även vid urval till fortsatta studier vilket innebär att det betyg som en elev får kan ha avgörande betydelse för elevens fortsatta chanser till utbildning och arbete. Att de betyg som eleverna får är rättvisa och likvärdiga har fundamental betydelse för tilltron till betygssystemet.

Riskerna för brister i likvärdigheten i det nuvarande betygssystemet påtalades tidigt, redan innan betygssystemets införande. Betygen ansågs inte kunna bli helt likvärdiga och var därför inte lämpade att använda för urval och antagning.⁵ Samtidigt fanns anmärkningar på likvärdigheten även i det tidigare relativa betygssystemet, exempelvis i de fall det tillämpades felaktigt genom att lärare lät den egna klassen bli referensgrupp i stället för, som det var tänkt, alla elever i riket som läste kursen. Det kunde i sin tur leda till att "femmorna i klassen tagit slut".⁶ I samband med införandet av dagens målrelaterade betygssystem fick Skolverket i uppdrag att utarbeta och tillhandahålla nationella prov. Proven skulle nu vara stödjande och inte styrande som de tidigare standardproven och centrala proven. I en utvärdering från Skolverket konstaterades dock att betygsstressen hade ökat och att betygsunderlagen i stor utsträckning bestod av prov.⁷

Sedan en längre tid har flera rapporter i allt skarpare ordalag pekat på att det nuvarande betygssystemet inte är likvärdigt.⁸ Vid sidan av detta har reformer införts som bland annat syftat till att öka rättvisan och likvärdigheten i skolors bedömning och betygssättning.⁹ En rapport från Riksrevisionen visar dock att trots att insatser för att öka rättvisan och likvärdigheten i betygen har vidtagits, så finns ändå stora skillnader mellan

⁴ Skolverket (2022). *Betyg och prövning. Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om betyg och prövning.*

⁵ SOU 2020:43. *Bygga, bedöma, betygssätta – betyg som bättre motsvarar elevens kunskaper.*

⁶ SOU 2020:43. *Bygga, bedöma, betygssätta – betyg som bättre motsvarar elevens kunskaper.*

⁷ Skolverket (2020a). *Skolverkets lägesbedömning 2020.*

⁸ Se exempel: Skolverket (2020b). *Analyser av likvärdig betygssättning i gymnasieskolan.*

⁹ Prop. 2017/18:14. *Nationella prov – rättvisa, likvärdiga, digitala.*; Prop. 2021/22:36. *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper.*

betyg och resultat från nationella prov.¹⁰ Skolverket har i flera rapporter framfört att det finns problem med likvärdigheten i betygssättningen.¹¹ I syfte att uppnå en mer likvärdig betygssättning i skolan har Skolverket tagit fram förslag på betygsmodeller som på något sätt utnyttjar resultaten från ett nationellt prov, nationellt slutprov eller examensprov.¹²

15 års inspektion av skolors arbete med bedömningar och betyg

Sedan Skolinspektionen bildades 2008 har myndigheten granskat och belyst skolornas arbete med bedömningar och betyg ur flera perspektiv. Skolinspektionens granskning omfattar två centrala inspektionsformer. Tillsyn syftar till att kontrollera om den verksamhet som granskas uppfyller de krav som följer av lagar, förordningar och andra föreskrifter. Kvalitetsgranskning syftar till att identifiera utvecklingsområden vad gäller kvaliteten i skolans arbete.

I syfte att åstadkomma en så träffsäker inspektion som möjligt, har den tillsyn och kvalitetsgranskning som myndigheten genomfört återkommande riktats mot skolor där myndigheten bedömt att det föreligger en risk för en alltför generös betygssättning.

I de tematiska granskningarna har urvalet i huvudsak baserats på skolor där en stor andel elever har fått högre betyg än resultat på nationella proven. I urval till en del granskningar har dessa kriterier kombinerats med andra faktorer, exempelvis att det på skolan ska ha funnits långvarigt höga betyg i relation till riket. Under de tio år som Skolinspektionen hade ett regeringsuppdrag kring omdömning av nationella prov användes bland annat en urvalskombination bestående av höga avvikelser mellan betyg och nationella prov och avvikelser mellan skolans rättning samt Skolinspektionens omdömning av de nationella proven. I andra granskningar har myndigheten använt lärarnas svar på Skolenkätens frågor om skolans arbete med bedömningar och betyg som urvalsgrund. Avvikelser mellan betyg och nationella prov har använts även som en urvalsgrund för myndighetens återkommande tillsyn. Urvalsgrunderna har ofta resulterat i att brister och utvecklingsområden identifierats på majoriteten av de skolor som omfattats av granskningarna.

Myndighetens planerade kvalitetsgranskningar omfattar alltid mot fyra bedömningsområden, varav ett är rektors arbete med att ge lärarna förutsättning att säkerställa likvärdighet i bedömningar, omdömen och betyg. Myndighetens tematiska kvalitetsgranskningar har bland annat riktats mot hur skolor arbetar med bedömning och betygssättning inom vissa undervisningsämnen och hur huvudmän och rektorer arbetar för att

¹⁰ Se exempel: Riksrevisionen (2011) *Lika betyg, lika kunskap – en uppföljning av statens styrning mot en likvärdig betygssättning i grundskolan*.

¹¹ Se exempel: Skolverket (2020c). *Skolverkets årsredovisning 2019*.

¹² Skolverket (2020d). *Likvärdiga betyg och meritvärden*.

främja rättvisa och likvärdiga betyg. I myndighetens tidiga granskningar riktades fokus till stor del mot lärarnas bedömnings- och betygspraktik enligt gällande bestämmelser.¹³ Under senare år har kvalitetsgranskningarnas fokus alltmer riktats mot huvudmans och rektors arbete för rättvisande och likvärdiga betyg.¹⁴

Delvis samma utmaningar idag som för 15 år sedan

Efter 15 år av granskning är Skolinspektionens övergripande bedömning att många skolor fortfarande behöver utveckla arbetet med likvärdig bedömning och betygssättning. En del utvecklingsområden som myndigheten har identifierat gällande skolornas likvärdighetsarbete är desamma i dag som när myndigheten bildades. De områden som skolorna behöver utveckla är också desamma oberoende av skolans typ av huvudman, om det är en grundskola eller gymnasieskola eller om det är små eller stora skolor.

Ett av dessa återkommande områden är huvudmäns och rektorers bristande ledning och styrning av arbetet med likvärdig bedömning och betygssättning. Istället för att följa upp och analysera kunskapsresultat ur ett likvärdighetsperspektiv fokuserar huvudman och rektor ofta på måluppfyllelse.¹⁵ Redan i de tidiga granskningarna framkom också att lärarnas benägenhet att använda det nationella provet som betygsunderlag varierar.¹⁶

Skolinspektionen hade under 10 år ett uppdrag om ombedömning av nationella prov. Skolinspektionen kunde konstatera att det i det närmaste är omöjligt att nå en likvärdig bedömning av provuppgifter som innebär bedömning av längre texter, i engelska och svenska. Resultat av ombedömningen visade att bedömningarna skiljer sig i mer än varannan elevlösning. För 35 procent av bedömningarna har ursprungsbedömaren gjort en generösare tolkning än ombedömaren och i 21 procent av fallen har ursprungsbedömaren gjort en mer strikt bedömning.¹⁷

Betygens legitimitet ifrågasatt

Utöver rapporter från myndigheter och forskare har även andra aktörer uppmärksammat utmaningarna med rättvisande och likvärdiga betyg. Bland annat så har Handelshögskolans rektor uttryckt misstro mot hur

¹³ Skolinspektionen (2011). *Betyg i gymnasieskolan 2011. En kvalitetsgranskning av betygssättning i historia A, kemi A och svenska B*; Skolinspektionen (2009) *Undervisningen i matematik – utbildningens innehåll och ändamålsenlighet*.

¹⁴ Skolinspektionen (2022). *Huvudmännens arbete för att främja rättvisande och likvärdiga betyg i grundskolan*; Skolinspektionen (2023). *Rektors arbete för rättvisande och likvärdiga betyg i gymnasieskolan*.

¹⁵ Skolinspektionen (2014). *Uppenbar risk för felaktiga betyg – En kortrapport om likvärdighet och kvalitet i skolors betygssättning*.; Skolinspektionen (2018). *Rättvis och likvärdig betygssättning i grundskolan?*

¹⁶ Skolinspektionen (2009). *Undervisningen i matematik – utbildningens innehåll och ändamålsenlighet*.; Skolinspektionen (2010). *Betygssättning i gymnasieskolan*.

¹⁷ Skolinspektionen (2019). *Ombedömning av nationella prov 2019*.

rättvisande betygen faktiskt är.¹⁸ I februari 2024 meddelade rektorn vid samma lärosäte att högskolan inför ett nytt behörighetskrav som komplement till betyg. För att antas till något av kandidatprogrammen behöver de sökande härnäst ha gjort högskoleprovet med ett provresultat på minst 1,25.¹⁹

I Betygsutredningens betänkande från 2020 framhölls att det bästa vore om arbetet mot betygsinflation och olikvärdig betygssättning kunde fortsätta inom det befintliga betygssystemet. Utredningen konstaterade att ett nytt betygssystem endast skulle vara motiverat om bedömningen är att det befintliga systemet är på väg att kantra, till exempel om betygsintagningen till högre studier förlorar sin legitimitet när högskolor och universitet inte längre anser att betygen är användbara instrument för antagning.²⁰

Mot bakgrund av de återkommande rapporterna om bristande likvärdighet och rättvisa i betygssystemet tillsatte regeringen i juni 2023 en utredning som ska analysera och lämna förslag på förändringar i betygssystemet och systemet för meritvärdering. Förslagen ska bidra till att betyg och meritvärden från grundskolan och gymnasial nivå mer rättvisande speglar elevers ämneskunskaper samt till att motverka betygsinflation. Enligt direktiven ska utredaren bland annat lämna ett huvudförslag samt ett alternativt förslag på en systemförändring som innebär att resultat på nationella prov, examensprov, eller liknande, kan användas för att öka likvärdigheten i betyg eller meritvärden. Utredningen ska även lämna förslag på hur betygsinflation och bristande likvärdighet i betygssättning kan motverkas även i ämnen som inte har nationella prov.²¹

Det är i denna kontext som Skolinspektionen slutredovisar regeringsuppdraget *Likvärdig bedömning och betygssättning*.

¹⁸ Lars Strannegård (2023). *Glädjebetygen kan tvinga oss att införa antagningsprov*. Dagens Nyheter 2023. [Glädjebetygen kan tvinga oss att införa antagningsprov](https://www.dn.se/nyheter/2023-02-16/gladjebetygen-kan-tvinga-oss-att-infora-antagningsprov/) - DN.se (hämtad 2024-02-16.).

¹⁹ Handelshögskolan (2024). *Handelshögskolan inför nytt behörighetskrav som komplement till betyg*. [Handelshögskolan inför nytt behörighetskrav som komplement till betyg](https://www.hhs.se/hhs.se/handelshogskolan-i-stockholm/nyheter/2024-02-16/handelshogskolan-inför-nytt-behorighetskrav-som-komplement-till-betyg/) - hhs.se - Handelshögskolan i Stockholm (hämtad 2024-02-16).

²⁰ SOU 2020:43. *Bygga, bedöma, betygssätta –betyg som bättre motsvarar elevens kunskaper*.

²¹ Dir. 2023:95. *Likvärdiga betyg och meritvärden*.

Uppdraget

I regleringsbrevet för 2022 gavs Skolinspektionen i uppdrag att arbeta för en mer likvärdig bedömning och betygssättning.

”Myndigheten ska uppmärksamma hur huvudmän och skolor arbetar för att betyg ska sättas i enlighet med gällande bestämmelser samt hur de arbetar med att främja och följa upp likvärdigheten i bedömning och betygssättning, bland annat med utgångspunkt i skillnader i betygsstatistik mellan olika ämnen och kurser i relation till nationell statistik och stora avvikelser mellan resultat på nationella prov och betyg.

Skolinspektionen ska årligen, i myndighetens årsrapport, redovisa vilka insatser som myndigheten vidtagit och avser vidta på området.”
Skolinspektionen ska slutredovisa uppdraget senast den 15 april 2024. (U2021/04942).”

Genomförande av uppdraget

För att arbeta för en mer likvärdig bedömning och betygssättning genomför Skolinspektionen granskning inom flera olika former av inspektion. I myndighetens tillsyn granskas bland annat skolornas regelefterlevnad vid betygssättning och utfärdande av betygskatalog. Inom ramen för tillsyn finns: riktad, planerad (tidigare regelbunden) och tematisk.

Kvalitetsgranskningen kan åskådliggöra kvaliteten i skolornas arbete med bedömning och betyg i de verksamheter som står under myndighetens tillsyn.²² Skolinspektionen genomför kvalitetsgranskning i två granskningsformer, planerad (tidigare regelbunden) och tematisk. I myndighetens tematiska granskningar finns möjlighet att granska kvaliteten i särskilda teman, bedömning och betygssättning är ett exempel på ett sådant tema. Vid sidan av detta finns två frågor i Skolinspektionens skolenkät där lärare får ange vilka förutsättningar de ges för att säkerställa en likvärdig bedömning och betygssättning.

Inom ramen för uppdraget har myndigheten genomfört två tematiska kvalitetsgranskningar: en med fokus på huvudmäns arbete för en rättvisande och likvärdig betygssättning och en med fokus på rektorers arbete för en rättvisande och likvärdig betygssättning. Från den tillsyn som myndigheten genomför finns information om vilka brister som finns inom området bedömning och betyg. Från planerad kvalitetsgranskning finns dels övergripande resultat om samtliga skolor som har omfattats av granskningarna, dels iakttagelser från ett antal beslut om hur rektorer arbetar för en likvärdig bedömning och betygssättning.

Disposition

I den här rapporten redovisas resultatet av Skolinspektionens insatser för huvudmän och skolors arbete för en mer rättvis och likvärdig

²² 26 kap. skollagen (2010:800).

betygssättning. Inledningsvis beskrivs uppdraget och vilka underlag som ingår i Skolinspektionens redovisning. Avsnittet innehåller även en tillbakablick på myndighetens tidigare erfarenheter av granskning av skolornas bedömning och betygssättning.

I avsnittet *Skolinspektionens iakttagelser inom ramen för regeringsuppdraget* redovisar vi de viktigaste resultaten från genomförda tematiska kvalitetsgranskningar inom ramen för regeringsuppdraget. Här beskriver vi även samlade iakttagelser från planerad kvalitetsgranskning samt riktad och planerad tillsyn. Resultaten redovisas uppdelat för varje inspektionsform.

I avsnittet *Summering av resultat* summerar vi de viktigaste resultaten från de granskningar som vi har genomfört inom ramen för regeringsuppdraget.

I det avslutande avsnittet *Avslutande diskussion* summerar Skolinspektionen iakttagelser och blickar framåt. Här finns även Skolinspektionens reflektioner och budskap kring hur likvärdighet kan nås i nuvarande betygssystem samt vilka utmaningar som vi ser finns för en ökad likvärdighet.

Skolinspektionens iakttagelser inom ramen för regeringsuppdraget

Skolinspektionen genomför kontinuerligt och på olika sätt inspektionsinsatser inom området likvärdig bedömning och betygssättning.

I den här rapporten ingår resultat och iakttagelser som har gjorts inom ramen för planerad kvalitetsgranskning under åren 2019–2023, två tematiska kvalitetsgranskningar samt tillsynsbeslut rörande brister i skolans arbete med bedömning och betyg.²³

Nedan summeras i korthet de viktigaste iakttagelserna från dessa rapporter. Rapporterna från de två tematiska kvalitetsgranskningarna finns att läsa i sin helhet på skolinspektionen.se.

Tematisk kvalitetsgranskning av huvudmäns arbete för att främja rättvisande och likvärdiga betyg i grundskolan

Huvudmannen har enligt skollagen ett ansvar för att all personal i dess skolverksamhet har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.²⁴ Huvudmannen ska enligt skollagen också planera, följa upp och utveckla utbildningen så att de nationella målen uppfylls.²⁵ Ett område som bör följas upp är likvärdigheten i skolornas betygssättning.

Granskningens genomförande

I den här granskningen ingick 30 huvudmän som alla hade en grundskolenhet där en hög andel elever under perioden, läsåren 2014/2015–2018/2019, haft slutbetyg som är högre än resultat från nationella prov i ämnena matematik, engelska och svenska. Det var endast under dessa år som det, på grund av pandemin, genomfördes nationella prov. I urvalet ingick även skolenheter med hög andel obehöriga lärare i dessa ämnen.

Huvudmännen gör inte en tillräcklig analys av skolornas betygssättning

Skolinspektionen bedömer att drygt hälften av de granskade huvudmännen inte gör en tillräcklig analys av betygssättningen. Trots att majoriteten av huvudmännen samlar in ett brett underlag som skulle kunna användas i en analys av betygssättningen, gör många huvudmän inte fullt ut en sådan. Det

²³ Under pandemin genomfördes endast digitala intervjuer med huvudmän inom planerad kvalitetsgranskning.

²⁴ 2 kap. 34 § skollagen.

²⁵ 4 kap. 3 och 5 §§ skollagen.

kan handla om att det endast är resultat i några få ämnen som analyseras eller enbart resultatet på en övergripande nivå. Exempelvis är det endast resultat från ett fåtal ämnen som ingår i analysen, som svenska, svenska som andraspråk, matematik och engelska. Det gör att det inte blir möjligt att få syn på skillnader mellan olika ämnen, klasser eller skolenheter. Det finns huvudmän som gör en beskrivande redovisning av resultaten, utan att gå vidare för att undersöka vad som ligger bakom eventuella utstickande resultat eller mönster.

De huvudmän som bedöms ha ett väl fungerande arbete gör en analys som omfattar betygssättningen i flera ämnen än de med nationella prov. Det är nödvändigt då det meritvärde som eleverna söker till gymnasieskolan med baseras på samtliga ämnesbetyg. De här huvudmännen gör också fler jämförelser med andra liknande verksamheter och gör en fördjupad analys av vad eventuella skillnader och utstickande resultat beror på.

Huvudmännen behöver utveckla dialogen med rektor om betygssättningen

Dialogen mellan huvudman och rektor är viktig för att förmedla information om exempelvis regelförändringar. Dialogen är också en viktig del av betygssättningen. I dialogen kan resonemang föras om vad huvudmannen har sett i sin analys och om vad som kan ligga bakom detta. Resonemanget bör inbegripa såväl huvudmannens som rektorns analys för en fördjupad gemensam bild av betygssättningen. Många av de granskade huvudmännen uppmärksammar frågan om betygssättning i sin dialog med rektorerna. Det finns dock exempel på huvudmän som inte gör det i tillräcklig utsträckning, det kan exempelvis innebära att det saknas en dialog om hur regelförändringar ska tolkas eller tillämpas. Utan dialog och samsyn kring principiella frågor lämnas rektorerna att själva tolka uppdraget om rättvisande och likvärdig betygssättning, vilket riskerar att bidra till olika tolkningar av kunskapskraven och hur regler ska tillämpas.

Gemensamt för de huvudmän som behöver utveckla sin analys av betygssättningen är att de också behöver utveckla dialogen med rektorerna för att kunna göra analysen.

Huvudmännens förklaringar till avvikelser mellan resultat på nationella prov och slutbetyg

Huvudmännen i granskningen har fört fram flera olika förklaringar till de skillnader som fanns mellan resultat på nationella prov och slutbetyg. Flera förklaringar är sådana som finns från andra studier på området och från Skolinspektionens tidigare granskningar.²⁶ De granskade huvudmännen beskriver ofta att resultat från nationella prov inte har setts som rättvisande. Det kan exempelvis handla om att många elever är nervösa

²⁶ Se exempel: Skolinspektionen (2019b). *Betygssättning på högskoleförberedande program i kursen svenska 3.*; Jönsson, A och Klapp, A (2020). *Svenska lärares syn på avvikelser mellan resultat på nationella prov och ämnesbetyg.*

inför provet och därför inte presterar på samma nivå som de har visat att de kan i andra sammanhang, att eleverna presterar bättre muntligt än skriftligt eller att språksvårigheter gör att resultatet på provet inte ger rätt bild av elevens kunskaper. Det är också vanligt att huvudmännen förklarar högre slutbetyg med att insatser för att höja elevers kunskaper har satts in efter provet.

Det finns också flera huvudmän som beskriver att de har identifierat att betyg inte alltid har satts på ett rättvisande och likvärdigt sätt. Det kan exempelvis vara att undervisningen inte alltid har utgått från kursplanen, att de nationella proven inte har beaktats i tillräcklig utsträckning eller att sådant som inte ska vägas in i betygen ändå har vägats in.

Fler huvudmän behöver initiera behovsanpassade åtgärder

Skolinspektionen bedömer att de huvudmän som behöver utveckla sin analys också behöver utveckla sitt arbete med att initiera och stödja åtgärder som främjar en rättvisande och likvärdig betygssättning. Huvudmännen behöver kunskap om var behov av exempelvis kompetensutveckling eller ökad samverkan finns för att kunna initiera relevanta åtgärder. Trots att flera huvudmän har identifierat problem i betygssättningen har inte åtgärder initierats för att komma tillrätta med problemen.

De huvudmän som har satt in åtgärder har i flera fall i dialog med rektor genomfört kompetensutveckling i bedömning och betygssättning samt organiserat sambedömning av nationella prov mellan olika skolenheter.

I samband med implementeringen av de nya kursplanerna planerar flera huvudmän ett arbete för att främja likvärdighet i både undervisning och betygssättning.

Flera huvudmän tar inte vara på erfarenheter

Det är svårt att få en bild av hur huvudmannens arbete med att främja en rättvis och likvärdig betygssättning ser ut över tid. Det beror på att rektorer och personal på huvudmannanivå har bytts ut och att det saknas dokumentation av tidigare arbete. Det har inte heller alltid skett någon överlämning vid personalförändringar.

Utan dokumentation och tydliga överlämningar är det svårt att få inblick i tidigare arbete och resultat av tidigare analyser. Detta kan få effekter för det långsiktiga arbetet i dessa frågor och som Skolinspektionen har sett i andra granskningar.²⁷ Risken är att nya initiativ tas i stället för att huvudmän fortsätter arbetet utifrån tidigare kunskaper och erfarenheter och anpassar åtgärder därefter.

²⁷ Skolinspektionen (2019c). *Huvudmannens arbete för kontinuitet på skolor med många rektorsbyten*.

Tematisk kvalitetsgranskning av rektorers arbete för rättvisande och likvärdiga betyg i gymnasieskolan

Granskningens genomförande

I den här granskningen ingick 30 gymnasieskolor som under en femårsperiod har haft återkommande avvikelser mellan resultat på nationella prov och betyg samt under perioden haft höga betyg.

Oreflekterad tillit till lärarnas arbete riskerar leda till felaktig betygssättning

Rektorerna på de granskade skolorna har i hög grad tillit till sina lärares kompetens i bedömning och betygssättning, men de har samtidigt svag insyn i deras betygssättningspraktik. Med oreflekterad tillit till lärarnas arbete och förmåga tar inte rektorerna sin del av ansvaret för rättvisande och likvärdig betygssättning med följd att elevernas betyg riskerar att bli felaktiga. I de fall då rektorn bara ger tid/utrymme för likvärdighetsarbetet utan tydliga förväntningar på exempelvis hur betygen ska bli mer likvärdiga och inte heller följer upp det arbetet lämnas lärarna utan stöd i det komplexa och viktiga arbete som betygssättningen är. För att öka kvaliteten i betygprocessen behöver rektorerna därför utveckla arbetet med att identifiera, analysera och problematisera avvikelser och skillnader i betygen för att därigenom kunna garantera att eleverna får de betyg som motsvarar deras faktiska kunskaper.

Avvikelser mellan resultat på nationella prov och betyg analyseras otillräckligt och sällan över tid

Granskningen visar att rektorerna sällan gör en fördjupad analys där utfallet av betygresultaten problematiseras för att kunna avgöra om det är motiverade avvikelser mellan resultat på nationella prov och betyg eller andra skillnader i betygssättningen (till exempel mellan kön eller program). Det är också få rektorer på de granskade skolorna som analyserar hur utvecklingen har sett ut över en längre tid. Det innebär att rektorerna riskerar att gå miste om att upptäcka eventuella förändringar eller mönster över tid som skulle kunna ligga till grund för insatser som syftar till att minska omotiverade avvikelser mellan resultat på nationella proven och kursbetyg.

Fortsatt osäkerhet kring särskilt beakta och svag tillit till nationella prov på många skolor

Granskningen visar att rektorerna på de granskade skolorna har liten inblick i lärarnas betygssättning och ofta överlämnar åt lärarna att själva göra tolkningar av styrdokumentet utan att göra någon uppföljning. Likaså är det ofta upp till lärarna själva att i arbetslag och ämneslag definiera vad särskilt beakta innebär. Det framgår även att många intervjuade, både rektorer och lärare, är kritiska till de nationella proven. De anger som skäl att de nationella proven inte är tillräckligt heltäckande eller att

provsituationen skapar stress hos eleverna. Samtidigt framkommer det att lärarna på en del skolor förmedlar till eleverna att bra resultat på nationella proven kan bidra till att höja elevens kursbetyg, men att det ska mycket till för att resultatet ska bidra till att sänka kursbetyget.

Sammantaget ser Skolinspektionen att dessa argument riskerar att ge utrymme för en omotiverat generös betygssättning. Argumenten ger också tydliga indikationer på att det finns attityder som riskerar att motverka syftet med de nationella proven.

Hög risk för olikvärdiga betyg i ämnen utan nationella prov

Skolinspektionens granskning visar att rektorerna på de granskade skolorna har särskilt svag insyn i betygssättningspraktiken hos lärarna som undervisar i ämnen utan nationella prov. Även om rektorerna på nästan alla besökta skolor möjliggör för lärare att använda sig av Skolverkets bedömningsstöd så är det få av rektorerna som följer upp om och hur dessa används. Även här lämnas lärarna ofta ensamma i betygssättningsprocessen. Särskilt tydligt blir det för de lärare som saknar ämneskollegor. Med tanke på att merparten av gymnasiebetygets poäng härrör från kurser utan nationella prov så får dessa kurser en stor inverkan på elevens meritvärde och framtida "livschanser".

Påtryckningar på lärares betygssättning riskerar medföra omotiverat generös betygssättning

På nästan samtliga av de granskade skolorna framkommer i en eller flera intervjugrupper att vårdnadshavare kontaktar lärare och/eller rektorn för att ifrågasätta lärares betygssättning. På skolorna varierar utsagorna från att det är sällsynt att vårdnadshavare hör av sig till skolan i det syftet – till att det är ett reellt problem. Gemensamt för skolorna är dock att lärarna säger att de står emot påtryckningarna, med stöd av kollegor och rektor. Även om skolorna uppger att de har strategier för att hantera påtryckningar så finns en risk att vårdnadshavares påtryckningar på lärares betygssättning kan medföra omotiverat generös betygssättning. Det framkommer även att mer subtil påverkan på lärares betygssättning kan ske genom de målsättningar som några rektorer och huvudmän har satt upp.

Skolinspektionens planerade kvalitetsgranskning

Den planerade kvalitetsgranskningen genomförs genom skolbesök och riktas mot rektors, och ibland huvudmannens, arbete och omfattar fyra områden: *Rektors ledarskap, Undervisning, Trygghet och studiero* samt *Bedömning och betygssättning*.²⁸ Granskningen baseras på intervjuer med rektorer, lärare och annan skolpersonal samt elever. I granskningen ingår även dokumentstudier och lektionsobservationer.

²⁸ Vid granskning av enskilda huvudmän som endast har en skolenhet ingår, utöver de fyra bedömningsområdena, ett femte: *Huvudmannens styrning och stöd*.

I en planerad kvalitetsgranskning bedöms grundskolor inom bedömningsområdet *Bedömning och betygssättning* avseende *I vilken utsträckning ger rektorn lärarna förutsättningar att säkerställa likvärdighet i bedömningar, omdömen och betyg*. För gymnasieskolor bedöms *I vilken utsträckning ger rektorn lärarna förutsättningar att säkerställa likvärdighet i betygssättningen*. Skolinspektionens bedömning av rektorns arbete anges i beslutet i tre kvalitetsnivåer. Den högsta nivån innebär att skolan i hög utsträckning möter Skolinspektionens kvalitetskriterier och den lägsta nivå innebär att skolan i låg utsträckning möter detsamma. Mittenkategorin anger att skolan möter kvalitetskriterierna i flera delar men att utvecklingsområden finns.

I de fall skolans arbete når den högsta kvalitetsnivån anges ibland framåtsyftande kommentarer som stöd för skolans fortsatta arbete. Om skolans arbete bedöms i låg utsträckning eller flera delar anges ett utvecklingsområde.

Urval av skolor i den planerade kvalitetsgranskningen

Urvalet av skolor inom den planerade kvalitetsgranskningen genomförs utifrån kriterier som att skolan inte har inspekterats tidigare eller att det har gått lång tid sedan den senaste inspektionen. Skolor inom planerad kvalitetsgranskning har inte högst risk utifrån måluppfyllelse eller indikationer på bristande studiemiljö och skolledning. Skolor med högst risk väljs vanligtvis ut till tillsyn.

Mellan åren 2019 och 2023 har Skolinspektionen granskat 919 grund- och gymnasieskolor inom den planerade kvalitetsgranskningen.²⁹ I den här sammanställningen ingår 721 grundskolor och 198 gymnasieskolor. Av dem har 702 skolor en offentlig huvudman och 217 en enskild huvudman.

Övergripande resultat från planerad kvalitetsgranskning 2019–2023

Bland de grund- och gymnasieskolor som Skolinspektionen har granskat mellan åren 2019 och 2023 har 43 procent bedömts uppnå kvalitet i hög utsträckning utan utvecklingsområden och 57 procent har bedömts uppnå kvalitet i flera delar eller i låg utsträckning och har därmed bedömts ha minst ett utvecklingsområde inom bedömningsområdet *Bedömning och betygssättning*. Av de skolor som har minst ett utvecklingsområde (fler än hälften) har 42 procent bedömts nå kvalitet i flera delar medan 15 procent uppnår kvalitet i låg utsträckning.

Andelen skolenheter som har bedömts ha hög kvalitet, kvalitet i flera delar samt låg kvalitet har varit stabilt under åren 2019–2023.

Skolenheter som har en enskild huvudman bedöms oftare ha kvalitet i hög utsträckning (49 procent) än skolenheter som har en offentlig huvudman (41 procent). Motsvarande så har skolenheter som har en offentlig

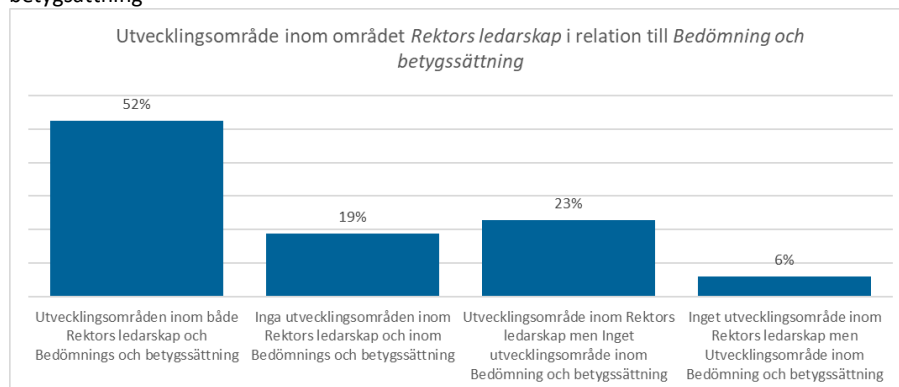
²⁹ Under pandemiåren 2020 och 2021 genomfördes inte planerad kvalitetsgranskning på skolenhetsnivå.

huvudman oftare kvalitet i flera delar (44 procent) än skolenheter som har en enskild huvudman (36 procent). Det finns inte några skillnader i andelen som har bedömts uppnå kvalitet i låg utsträckning utifrån om skolan har en offentlig eller enskild huvudman (i genomsnitt 15 procent).

Skillnaden mellan bedömningsnivåerna om granskningen avser en grund- eller gymnasieskolor är inte lika stor. En något större andel gymnasieskolor har under perioden bedömts uppnå kvalitet i hög utsträckning än grundskolor under motsvarande period (47 procent respektive 42 procent). På liknande vis har en lägre andel gymnasieskolor bedömts uppnå kvalitet i låg utsträckning jämfört med av grundskolor (12 procent respektive 16 procent).

Sambandet mellan bedömningsområdet *Bedömning och betygssättning* och de tre andra bedömningsområdena varierar. Starkast samband finns mellan *Bedömning och betygssättning* och *Rektors ledarskap*. I över hälften (52 procent) av granskningarna har skolorna bedömts ha ett utvecklingsområde inom båda områdena. 19 procent av de granskade skolorna har bedömts ha kvalitet i hög utsträckning, helt utan utvecklingsområden, i båda områdena. Det är betydligt vanligare att en skola bedöms ha ett utvecklingsområde inom *Rektors ledarskap* men inte i *Bedömning och betygssättning* än tvärtom.

Diagram 1: Utvecklingsområde inom BO Rektors ledarskap i relation till BO Bedömning och betygssättning

Det finns något mindre starka samband mellan *Bedömning och betygssättning* och de andra områdena. I 41 procent av granskningarna har skolorna bedömts ha utvecklingsområden i både *Undervisning* och *Bedömning och betygssättning*. I 29 procent av granskningarna har skolorna bedömts ha utvecklingsområden i både *Trygghet och studiero* och *Bedömning och betygssättning*.

Iakttagelser från planerad kvalitetsgranskning

Stor variation i rektorers uppföljning och analys

För att säkerställa att det sker en likvärdig betygssättning på skolan behöver rektor följa upp och analysera lärarnas samlade bedömningar,

resultat på nationella prov, omdömen och betyg. Rektor har också ett ansvar att undersöka om det finns omotiverade avvikelser i betygen inom skolenheten genom att följa upp eventuella skillnader i betygssättningen. Vid behov ska rektor besluta om åtgärder för att komma till rätta med avvikelser i betygssättningen.

Skolinspektionens iakttagelser från den planerade kvalitetsgranskningen visar att det finns en stor variation i rektorernas uppföljningar och analyser. Flertalet rektorer gör en uppföljning av skolans betyg, men det finns tydliga skillnader kring i vilken utsträckning den belyser likvärdigheten i bedömningar och betyg. Uppföljningen kan exempelvis omfatta hur måluppfyllelsen ser ut i vissa ämnen. Bland de skolor där rektor följer upp betygen och gör en analys finns exempel på en systematisk uppföljning och analys som genomförs regelbundet över hela läsåret. Uppföljningen belyser eventuella skillnader och förändringar i betygssättningen över tid.

I den uppföljning och analys som rektorerna gör finns ofta ett tydligt fokus på ämnen med nationella prov. När rektor säkerställer likvärdigheten i skolans betygssättning är det i första hand ämnen med nationella prov som ingår i uppföljningen. Det innebär att ämnen utan nationella prov varken ingår i uppföljning eller analys. Det medför att ämnen utan nationella prov eller årskurser där betyg inte sätts inte omfattas av någon analys.

Skolor utan systematisk uppföljning saknar ofta ett tydligt ledarskap för likvärdighetsarbetet

På de skolor där det saknas ett system för uppföljning och analys av skolans bedömningar och betyg saknas även ofta ett tydligt ledarskap för dessa frågor. Avsaknaden av ett system för uppföljning och analys förklaras med att rektorerna inte uppfattar att det behövs ett system för uppföljning och analys eller att rektorerna inte vill kännas vid att det är något som ingår i rektors ansvarsområde. Det finns även rektorer som ser behovet av ett system för uppföljning och analys, men som upplever sig hindrade av olika anledningar. Som ett exempel uppger en rektor att hans roll i bedömning och betygssättning är att vara stödjande och skapa tid för sambedömning av nationella prov, snarare än att övervaka likvärdigheten. Det är också mycket påtagligt att många rektorer inte gör en uppföljning och analys som syftar till att säkerställa likvärdigheten. I stället prioriteras uppföljningar av antalet elever som tar examen eller hur måluppfyllelsen ser ut i vissa ämnen.

Rektors medvetenhet om skillnader och avvikelser varierar, oavsett om det på skolan finns dokumenterat stora avvikelser mellan resultat på nationella prov och betyg. Det finns skolor där avvikelserna har dokumenterats i skolans kvalitetsrapport utan att det sedan har hanterats vidare i skolans arbete på något sätt. På andra skolor är rektorerna inte medvetna om att skillnader eller avvikelser finns. Trots att lärare och rektorer har uttryckt att det finns behov av analys och diskussion har inget arbete kring detta påbörjats.

På skolor med väl utvecklat arbete för likvärdighet finns ett pågående samtal om bedömningar och betyg

Den planerade kvalitetsgranskningen visar att rektors ledarskap har stor betydelse för skolans arbete med likvärdighet i bedömningar och betyg. Kännetecknande för skolor där det finns ett väl utvecklat arbete med att säkerställa likvärdighet är att rektor tar ett tydligt ansvar för arbetet. Förutom att rektor genom uppföljning och analys har en bild av betygssättningen på skolan tar rektor även ansvar och initiativ till diskussioner om bedömningar och betyg med lärarna. Rektor har etablerat olika forum för diskussion om skillnader och avvikelser med lärarna. Det kan i sin tur bidra till att lärarna sinsemellan fortsätter samtala om mönster samt skillnader utifrån exempelvis kön, ämnen och årskurser. Det skapas därmed ett pågående samtal om likvärdigheten i betygssättningen på skolan.

Rektors förklaringar till skillnader och avvikelser i betygen

Bland rektorerna förekommer det flera olika förklaringar till skillnader och avvikelser i lärarnas bedömning och betygssättning. En återkommande förklaring till avvikelser mellan nationella prov och betyg är att det är ett visst tidsspänn mellan de nationella proven och betygssättning och att eleven under denna tid haft en positiv kunskapsutveckling. Under den här tiden har man enligt skolorna satt in stödinsatser eller arbetat mer intensivt med vissa områden, vilket anges som en förklaring till avvikelserna mellan resultat på nationella prov och betyg.

En del rektorer har förklaringar som relaterar till lärarnas kompetens och vilka förutsättningar de har för att göra en likvärdig bedömning. Ibland används dessa förklaringar utan att rektorn visar på initiativ för att förbättra dessa förutsättningar. Det kan handla om att lärarna sambedömer i olika grad eller att lärarna upplever en osäkerhet kring hur betygsgriterier ska tolkas.

Det finns också skolor där lärarna uttrycker att det saknas en tydlig uppfattning av vilken betydelse nationella prov ska ha för betygssättningen. Bland dessa finns både lärare som menar att de nationella proven är stickprov som är orimligt svåra, samtidigt som det även finns lärare som hävdar motsatsen, att de nationella proven är för lätta och av den anledningen väljer att bortse från resultatet vid betygssättning. Det finns dock även lärare som upplever att de nationella proven ofta ger ett kvitto på deras tidigare bedömning.

Lärare i ämnen med nationella prov ges ofta bättre förutsättningar för kvalitetssäkring

Om en del lärare ges bättre förutsättningar för kvalitetssäkring än andra handlar det ofta om lärare vars ämnen omfattas av nationella prov. Lärare som saknar ämneskollegor får ofta sämre förutsättningar än lärare som undervisar i ämnen med nationella prov att kvalitetssäkra sina bedömningar med andra lärare. För lärare som saknar ämneskollegor är

det ofta avgörande att rektor organiserar samverkan med lärare från andra skolor för att de ska ges förutsättningar att kvalitetssäkra sina bedömningar.

Skolor kan ha en organiserad struktur för sambedömning av nationella prov och möjlighet för lärare inom dessa ämnen att diskutera bedömning och betygssättning. På dessa skolor förekommer det att diskussioner och sambedömning företrädesvis sker vid nationella prov. Det kan finnas planering för arbetet med bedömningsstöd i svenska och matematik, men av planeringen framgår inte om bedömningsstöd eller andra metoder ska användas för att säkerställa bedömningen i andra ämnen.

Skolinspektionen kan inte se att de förutsättningar som har skapats för de lärare som har nationella prov har spridit sig och fått övriga lärare att utveckla liknande arbetsmetoder, till exempel genom sambedömning.

Rektor ger förutsättningar för kvalitetssäkring – men leder inte arbetet

Skolinspektionen har identifierat flera fall där rektorer avsätter resurser för olika former av kvalitetssäkring men varken styr eller följer upp arbetet i tillräcklig grad. Det kan handla om att rektor ger tillgång till bedömningsstöd, avsätter tider för diskussion om innehåll i kursplaner och ger utrymme för sambedömning, utan att närmare styra innehållet eller följa upp hur resurserna används.

Rektorer kan ha skapat forum och avsatt tid för diskussion om betyg och bedömning, men där tiden i praktiken används till annat. Hur tiden används följs sällan upp av rektor. Flera rektorer lyfter i sammanhanget att de har ett stort förtroende för lärarnas sambedömning. Dessa rektorer menar att rektorns roll i första hand är att vara stödjande genom att skapa yttre förutsättningar, snarare än att delta i diskussioner eller ansvara för att övervaka likvärdigheten samt att professionella lärare inte behöver ha sin bedömning eller betyg kontrollerade.

På de här skolorna kan rektorer och lärare ha helt skilda uppfattningar om hur lärarnas förutsättningar för kvalitetssäkring ser ut. Rektorer uppfattar att de ger lärarna förutsättningar för kvalitetssäkring och att de uppmuntrar lärarna att diskutera bedömning och betyg i olika forum. Lärarna kan å sin sida uppge att det saknas en tydlig styrning av likvärdighetsarbetet. Bristen på uppföljning kan dessutom medföra att rektorerna inte vet i vilken utsträckning lärarna faktiskt nyttjar resurserna för kvalitetssäkring.

När rektor inte leder arbetet tar lärarna ibland egna initiativ

I de fall rektor inte organiserar och leder arbetet med kvalitetssäkring av bedömning, betyg och omdömen förekommer det att lärare själva organiserar kvalitetssäkringen.

De lärare som tar egna initiativ är ofta de som har ämneskollegor eller kollegor i samma årskurser på den egna skolan. Här finns exempel på hur lärare har identifierat och tillämpat olika strategier och metoder för att säkerställa likvärdighet i bedömning och betyg. Det kan vara lärare som har

utvecklat former för sambedömning, såsom sambedömning av nationella prov, samrättning och användning av Skolverkets bedömningsstöd och tillhörande bedömningsanvisningar. Många lärare har också organiserat tillfällen för att diskutera bedömning och betyg utifrån likvärdighet, till exempel tolkning av betygsgränser.

Det som tycks vara gemensamt för de skolor där lärarna själva tar initiativ till kvalitetssäkring är att de sällan har någon etablerad samverkan med andra skolor. Det är inte förvånande då samverkan med andra skolor i många fall kräver att rektor tar initiativ till och organiserar arbetet. Lärare som saknar ämneskollegor kan i dessa fall ha svårare att skapa förutsättningar för exempelvis sambedömning.

Tillsyn

Skolinspektionens tillsyn är uppdelad i två inspektionsformer: Planerad tillsyn och Riktad tillsyn. Inom den planerade (tidigare benämnd regelbundna) tillsynen granskas skolenheter som utifrån en riskanalys uppvisar en högre riskbild. En tillsyn innehåller vanligtvis flera olika bedömningsområden, men vilka områden som ska ingå anpassas efter varje skola. Urvalet av bedömningsområden fastställs genom en analys och utgår från var tillsynen bedöms göra störst nytta. Inom riktad tillsyn granskas skolorna med utgångspunkt i vilka uppgifter om missförhållande på skolan som Skolinspektionen har tagit emot och som bedöms vara så allvarliga att det motiverar en tillsyn. Detta innebär att tillsynen är mer riktad mot de delar av skolans verksamhet som uppgiften gäller.

Skolinspektionens tillsyn genomförs genom skolbesök och riktas mot rektors och huvudmannens arbete. I underlaget för tillsyn ingår intervjuer med rektorer, lärare, annan skolpersonal och elever, dokumentstudier och lektionsobservationer.

Inom den planerade och riktade tillsynen ingår bedömningsområdet *Bedömning och betygssättning* i tillsynen om riskbilden/uppgiften om missförhållande motiverar det. Fram till och med 2020 ingick *Bedömning och betygssättning* som ett obligatoriskt område att granska inom den regelbundna tillsynen.³⁰ Mellan åren 2015 och 2020 granskades området hos 2 341 grund- och gymnasieskolor. I nio procent av tillsynerna konstaterades brister. Andelen brister var något högre för skolor med enskilda huvudmän (13 procent) än för skolor med offentliga huvudmän (7 procent). Andelen brister var ungefär samma för grund- och gymnasieskolor. I den nystartade planerade tillsynen ingår *Bedömning och betygssättning* som tillsynsobjekt om det finns indikationer på att det finns brister inom området. Sedan starten under andra halvan av 2023 har området tillsynats hos 29 av 92 grund- och gymnasieskolor. Av dem har brister konstaterats hos över hälften (58 procent) av skolorna.

³⁰ Mellan åren 2020 till 2023 genomfördes en översyn av den regelbundna tillsynen, vilket innebar att all tillsyn på skolenhetsnivå genomfördes som riktad tillsyn, utifrån en allmän riskbild. Området *Bedömning och betygssättning* ingick som ett valbart granskningsområde.

Inom den riktade tillsynen granskas området *Bedömning och betygssättning* om det finns indikationer på bristande hantering eller att skolan uppvisar en allmän risk utifrån Skolinspektionens riskanalys. Mellan åren 2019 och 2023 har 236 skolor fått tillsyn inom området *Bedömning och betygssättning*. Av dem hade över hälften (57 procent) konstaterade brister. För skolor som har granskats utifrån inkomna uppgifter om bristande hantering konstaterades brister hos 74 procent och för skolor som har granskats utifrån en mer allmän riskbild konstaterades brister hos 45 procent av skolorna.

lakttagelser från riktad och planerad tillsyn

Brister rörande vem som sätter betyg

I de tillsynsbeslut som rör bedömning och betygssättning är brister kring vem som sätter betyg på eleverna återkommande. Det kan handla om att betygen sätts och beslutas av olegitimerade lärare och inte tillsammans med en legitimerad lärare som skollagen anger. I andra fall har betyg satts av någon annan lärare än den som har planerat och genomfört undervisningen av eleverna.

I en del fall rör bristerna att det är rektor som har fattat beslut om betygen. Det kan handla om att den undervisande läraren inte är legitimerad och att rektor går in och fattar beslut om betygen i lärarens ställe. Om det finns andra legitimerade lärare att tillgå, vilket det i många fall finns, är detta förfarande inte i enlighet med skollagen.

Betygssättning sker inte i nära anslutning till avslutad kurs

Bland de identifierade bristerna gällande betyg och bedömning förekommer exempel där kurser förlängs i de fall elever inte har uppnått ett godkänt betyg. Det kan till exempel ske inom ramen för ett åtgärdsprogram där åtgärderna utgörs av ett förlängt betygsdatum eller en förlängd kurs. Elever kan i sådana fall beviljas en förlängd kurs som en särskild stödåtgärd. Betyg sätts då först när eleven uppnått godkänt i samtliga moment som ingår i kursen. Det är inte förenligt med skollagen att förlänga enskilda kurser till dess att en elev har uppnått godkända krav på samtliga moment. En kurs är slut när den planerade undervisningen är avslutad. En tangerande brist rör prövningar av betyg som innebär att betyg ska sättas för hela kursen utifrån samtliga betygskriterier. Här förekommer fall där endast enstaka delar av betygskriterierna i kurser prövas. I dessa fall prövas eleverna endast på vissa moment av en kurs för att få betyg.

Betyg sätts på felaktiga grunder eller trots ofullständig utbildning

En del av bristerna handlar om att betyg har satts utifrån felaktiga eller otillräckliga grunder. Betyg som har satts utifrån felaktiga grunder kan exempelvis handla om att det vid bedömning i ämnet idrott och hälsa ingår huruvida eleverna är ombytt eller ej till undervisningen.

Det förekommer också betyg som satts på otillräckliga grunder utan att eleverna givits undervisning i kursens eller ämnets samtliga delar. Det kan till exempel handla om att de kunskaper som eleverna har visat under det arbetsplatsförlagda lärandet, APL, inte har tagits i beaktande vid betygssättningen. Skolinspektionen har även identifierat brister kring att elevernas kunskaper inte kunnat bedömas allsidigt eftersom avsaknad av lokaler och utrustning medfört att praktiska moment i ämnets syfte och ämnets centrala innehåll inte kunnat behandlas inom undervisningen. Det har förekommit fall där gymnasieelever vid mitten av mars fortfarande inte haft en enda laboration i kemi, biologi och fysik under det innevarande läsåret. Eleverna hade istället fått se laborationer på sina datorer. En liknande brist handlar om att eleverna inte ges tillräckliga möjligheter att öva på ett ämnesinnehåll. Det kan handla om att undervisningen mer handlar om att bocka av och beröra olika delar av kunskapskraven vid ett tillfälle. I en del av dessa förekommer även brister kring elevernas garanterade undervisningstid, det vill säga att eleverna inte får den undervisningstid som de enligt skollagen har rätt till.

Brister i hantering av betygs katalogen

Vid flera skolor har brister rörande betygs katalogen identifierats. Det kan handla om att betyg inte är signerade av undervisande lärare och/eller rektor. Det kan också handla om att betyg i betygs katalogen har ändrats utan tillräckliga noteringar om orsak. Andra brister är att skolpersonal har ändrat betyg som redan är beslutade och signerade i betygs katalogen. Det förekommer också att betyg har strukits över och ändrats utan att det framgår om det är en rättelse eller ändring som har gjorts. Myndigheten har även identifierat brister kring att det i betygs katalogen saknas uppgifter om betyg i vissa ämnen och kurser samt att uppgifter i betygs katalogen inte stämmer överens med elevens terminsbetyg.

Bestämmelsen särskilt beakta ingår i Skolinspektionens tillsyn

Sedan höstterminen 2018 ska resultat från nationella prov särskilt beaktas vid betygssättning.³¹ Bestämmelsen om särskilt beakta ingår som en del av Skolinspektionen tillsyn, där skolornas avvikelser mellan elevernas resultat på nationella prov och elevernas betyg utgör en urvalsgrund för tillsyn. Myndigheten har fattat ett antal beslut om brister när det framkommit att det nationella provet inte särskilt har beaktas i skolornas betygssättning.

Bestämmelsen om särskilt beakta innebär dock inte att Skolinspektionen kan granska om ett betyg är för högt eller för strikt i relation till resultat på nationella prov. Bestämmelsen innebär att en lärare inte kan bortse från resultat på det nationella provet men att det fortsatt är tillåtet att sätta ett högre betyg än provresultatet om elevens kunskaper motsvarar det.

³¹ 10 kap. 20 a § skollagen.

Pågående insatser hos Skolinspektionen

Rektors arbete för rättvisande och likvärdiga betyg inom komvux på entreprenad

Skolinspektionen genomför under 2024 en tematisk kvalitetsgranskning av rektors arbete för rättvisande och likvärdiga betyg i komvux på gymnasial nivå vid entreprenad. Granskningen fokuserar på de kommuner som har valt att behålla rektorskapet.

Det är alltid kommunen eller i vissa fall regionen som är huvudman för den kommunala vuxenutbildningen (komvux). Undervisningen kan bedrivas av en enskild anordnare på entreprenad, men det ska alltid finnas en kommunalt ansvarig rektor som kan ha mer eller mindre verksamhetsnära arbetsuppgifter. Sex av tio kommuner väljer att *inte* överlämna rektorsuppgifter som innefattar myndighetsutövning. Detta ofta för att man vill behålla insynen och själva hantera viktiga beslut.

Systemet för med sig viss otydlighet om ansvarsfördelningen. Bland Sveriges kommuner är det många som saknar insikt om att huvudmannskapet ligger kvar hos kommunen när komvux bedrivs på entreprenad.

Det finns utmaningar med rättvisande och likvärdiga betyg inom komvux på entreprenad, delvis med anledning av de ekonomiska incitament som kan finnas för anordnare att sätta godkända betyg. Det är rektorn som ansvarar för att betyg sätts på rättvisande och likvärdiga grunder. Men när komvux bedrivs på entreprenad finns det risk för otydlig ansvarsfördelning mellan rektorn som är kommunalt anställd och den chef hos anordnaren som arbetsleder lärarna och verkar direkt gentemot eleverna. Exempelvis när den kommunala rektorn är ansvarig för det pedagogiska ledarskapet, medan anordnaren på entreprenad har en verksamhetschef som är arbetsledande över lärarna och som verkar direkt gentemot eleverna.

En övergripande rapport ska författas med beräknad publicering i december 2024.

Betygsättning utifrån beviljad betygsrätt

Skolinspektionen genomför en granskning av enskilda utbildningsanordnare och folkhögskolor som har fått beviljat tillstånd för betygsrätt. Syftet med myndighetens tillsyn är att granska om de anordnare som har fått beviljat tillstånd för betygsrätt följer gällande författningar avseende såväl betygsrätten, som för betygsättningen. Den utbildning som berörs av tillsynen är folkhögskolor och enskilda utbildningsanordnare som bedriver utbildning motsvarande kommunal vuxenutbildning.

Övergripande rapport med sammantagna resultat kommer att publiceras hösten 2024.

Skolinspektionens skolenkät

Om Skolenkäten

Skolenkäten är en del av Skolinspektionens granskning av landets skolor. Enkäten används för att samla in synpunkter från elever, föräldrar och den pedagogiska personalen och är ett av flera underlag inför bedömning av skolan.

Under ett år besvarar cirka 400 000 personer på hälften av landets skolor Skolenkäten. De som besvarar enkäten är: elever i grundskolans årskurs 5, 8 (åk 9 till och med 2021) och år 2 på gymnasiet, undervisande lärare inom grundskolan och gymnasiet, vårdnadshavare till barn i förskoleklass, grundskolan och anpassade grundskolan.

I det här kapitlet redovisas kortfattat lärarnas svar i Skolenkätens frågor *I vilken utsträckning bedrivs det ett arbete i skolan för att säkerställa att bedömningar och omdömen/betyg är likvärdiga?* och *I vilken utsträckning samverkar du och dina kollegor kring bedömning och betygssättning?*

Resultatet har analyserats utifrån skolform, skolans huvudmannatyp, lägeskommunens kommungrupp samt utifrån antalet lärare på skolan.³²

I vilken utsträckning bedrivs det ett arbete i skolan för att säkerställa att bedömningar och omdömen/betyg är likvärdiga?

Bland både grund- och gymnasieskolor är det i genomsnitt sex av tio lärare som svarar att det i mycket stor utsträckning eller i ganska stor utsträckning bedrivs ett arbete för likvärdighet. Denna andel tycks påverkas i viss mån av skolans huvudmannatyp där lärare i fristående skolor i högre grad svarar att det bedrivs ett arbete för att säkerställa att bedömningar och omdömen/betyg är likvärdiga än lärare på kommunala skolor. Skolornas resultat på frågan om i vilken utsträckning det bedrivs ett arbete i skolan för att säkerställa att bedömningar och omdömen/betyg är likvärdiga påverkas i liten grad av i vad slags typ av kommun skolan är belägen. Antalet lärare på skolan tycks inte nämnvärt inverka på grundskolors resultat rörande graden av arbete för att säkerställa att bedömningar och omdömen/betyg är likvärdiga. För gymnasieskolor finns en viss påverkan utifrån att i gymnasieskolor med högst tio lärare är andelen positiva svar något högre än bland övriga skolor.

I vilken utsträckning samverkar du och dina kollegor kring bedömning och betygssättning?

Bland både grund- och gymnasieskolor är det i genomsnitt två av tre lärare som svarar att de och kollegorna i mycket stor utsträckning eller i ganska stor utsträckning samverkar kring bedömning och betygssättning. Bland

³² Kommungrupperna är hämtade från Sveriges kommuner och regioners (SKR) kommungruppsindelning: Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner, Större städer och kommuner nära större stad och Storstäder och storstadsnära kommuner.

både grund- och gymnasieskolor påverkas denna andel i ganska liten utsträckning av huvudmannatyp, kommungrupp och antalet lärare på skolenheten. Skolors resultat på frågan om i vilken utsträckning lärare samverkar med sina kollegor kring bedömning och betygssättning är i stort sett det samma bland kommunala respektive fristående skolor. I vilken slags kommun skolan är belägen i tycks inte heller nämnvärt påverka resultatet på frågan om samverkan mellan kollegor kring bedömning och betyg. Antal lärare på skolan påverkar i viss mån hur lärare upplever graden av samverkan kring bedömning och betygssättning. Bland grundskolor med fler än 16 lärare verkar samverkan kring bedömning och betygssättning vanligare än bland grundskolor med färre än 16 lärare. Bland gymnasieskolor ser mönstret något annorlunda ut. Bland gymnasieskolor med tio eller färre lärare och bland dem med fler än 20 lärare verkar samverkan vara vanligare.

Summering av resultat

Skolinspektionen har granskat skolornas arbete med bedömning och betygssättning ända sedan myndigheten bildades 2008. Granskningarna har omfattat tillsyn av skolornas regelefterlevnad och granskningar av kvaliteten i skolornas arbete för en mer likvärdig bedömning och betygssättning. Skolinspektionens övergripande bedömning är att många skolor fortfarande behöver utveckla arbetet med likvärdig bedömning och betygssättning. I stort är de utvecklingsområden som myndigheten har identifierat gällande skolornas likvärdighetsarbete är desamma i dag som när myndigheten bildades. De områden som skolorna behöver utveckla är i stort desamma, oberoende av skolans typ av huvudman, om det är en grundskola eller gymnasieskola eller om det är små eller stora skolor.

Nationella prov ges inte den tyngd vid betygssättningen som avsetts

Flera av myndighetens granskningar indikerar att bestämmelsen om att särskilt beakta de nationella proven i betygssättningen inte fått förväntat genomslag på skolorna. På flera skolor saknas förankrade arbetssätt om hur bestämmelsens innebörd ska omsättas i praktik. Även attityden till provets värde vid betygssättning varierar både mellan och inom skolor. Det finns som exempel lärare som menar att de nationella proven är stickprov som är orimligt svåra, och lärare som hävdar att de nationella proven är för lätta och av den anledningen väljer att bortse från resultatet vid betygssättning. Det förekommer också, i enstaka fall, en uppfattning om att resultat på nationella prov enbart kan bidra till att höja betyg. Dessa förklaringar indikerar att det finns en delvis ifrågasättande attityd eller bristande tilltro hos vissa lärare vad gäller validiteten på de nationella proven

I en kvalitetsgranskning framhöll rektorerna att de nationella proven särskilt beaktas vid betygssättningen, men de kunde sällan redogöra för hur lärarna tolkar begreppet särskilt beakta eller om det ens finns en samsyn mellan lärarna kring hur det nationella provet ska användas vid betygssättningen.³³ Det skulle till exempel kunna vara så att skolans lärare tolkar bestämmelsen om särskilt beakta olika, vilket snarare skulle kunna spä på olikvärdigheten i betygssättningen i stället för tvärtom. Flertalet lärare ger också en bild av att det, trots diskussioner på skolan, saknas samsyn kring begreppet och att det finns en osäkerhet på skolorna kring hur särskilt beakta ska användas vid betygssättning.³⁴

³³ Skolinspektionen (2023). *Rektors arbete för rättvisande och likvärdiga betyg i gymnasieskolan.*

³⁴ Skolinspektionen (2022); *Huvudmännens arbete för att främja rättvisande och likvärdiga betyg i grundskolan.*; Skolinspektionen (2023). *Rektors arbete för rättvisande och likvärdiga betyg i gymnasieskolan.*

Bristande ledning och styrning bidrar till en betygssättning som inte är likvärdig

Gemensamt för Skolinspektionens granskningar är att de ofta visar på utvecklingsområden och brister i skolornas arbete med att säkerställa likvärdighet i betygssättningen och att det finns en bristande ledning och styrning av arbetet.³⁵ Av granskningarna framgår också att rektorerna kan ge lärarna förutsättningar att kvalitetssäkra bedömningar och betyg men att rektor sällan leder eller följer upp arbetet och därför saknar insyn i lärarnas arbete med betygssättningen. Huvudmännen har ett ansvar för att främja en rättvisande och likvärdig betygssättning inom den egna organisationen, på de egna skolorna och för de egna eleverna. Resultat från kvalitetsgranskningen av huvudmäns arbete för rättvisa och likvärdiga betyg visar att det fortfarande finns mycket en huvudman kan utveckla för att betygen ska sättas enligt gällande regler och för att lärare ska få möjlighet att samverka kring betygssättningen. Granskning visar vidare att majoriteten av de huvudmän som ingick i granskningen samlar in ett brett underlag som skulle kunna användas för analys av betygssättningen men att många inte gör analysen fullt ut. Det kan handla om att det endast är resultat i några få ämnen som analyseras eller enbart resultat på en övergripande nivå.³⁶

Många rektorer i myndighetens granskningar genomför uppföljning och analys av betygen, men fokuserar snarare på måluppfyllelse än likvärdighet. Bland de rektorer som följer upp och gör analyser av likvärdigheten så handlar det i många fall endast om avvikelser avseende ämnen och kurser med nationella prov. Mycket tyder på att likvärdigheten i betygssättningen är lågt prioriterad hos både huvudmän och rektorer.

Kvalitetsgranskningen av rektors arbete för rättvisande och likvärdiga betyg visade, i likhet med tidigare granskningar, att rektorerna i hög grad förlitar sig på lärarnas kompetens. Granskningen visar på en viss osäkerhet hos rektorerna kring hur nära de får eller ska vara lärarnas betygssättning vilket kan vara ett skäl till deras begränsade insyn i betygssättningen. En oreflekterad tillit till lärarnas kompetens kan dock innebära att rektorerna inte tar sin del av ansvaret, vilket får till följd att elevernas betyg riskerar att inte bli likvärdiga.³⁷

Brister finns kring rättssäkerhet i betygssättningen

Skolinspektionen har i sin tillsyn återkommande identifierat brister kring skolors hantering av betygssättningen. Bristerna rör bland annat att rektor låter olegitimerade lärare sätta betyg ensamma, utan att besluta om betygen tillsammans med någon som är legitimerad, eller att betyg sätts av någon annan lärare än den som har planerat och genomfört

³⁵ Se exempel: Skolinspektionen (2021) Skolinspektionen (2022).

³⁶ Skolinspektionen (2022); *Huvudmännens arbete för att främja rättvisande och likvärdiga betyg i grundskolan.*

³⁷ Skolinspektionen (2023). *Rektors arbete för rättvisande och likvärdiga betyg i gymnasieskolan.*

undervisningen. Det förekommer också brister kring betygskatalogen, exempelvis att betyg som redan är beslutade och signerade i betygskatalogen har ändrats, eller att betyg har strukits över och ändrats utan att det framgår om det är en rättelse eller ändring som har gjorts. Det kan också handla om att en elev beviljas en förlängd kurs som en särskild stödåtgärd och att betyg sedan sätts först när eleven uppnått godkänt i samtliga moment som ingår i kursen, vilket inte är förenligt med skollagen. Betygssättning är myndighetsutövning och elever har rätt att bli betygssatta på rätt grunder och i enlighet med lagen. Att det finns skolor som på detta sätt inte följer den lagstiftning som finns vad gäller betygssättning är rättsosäkert och allvarligt.

Elever har fått betyg trots ofullständig utbildning

Skolinspektionen har genom tillsyn kunnat konstatera allvarliga brister i skolornas betygssättning. En företeelse som Skolinspektionen särskilt vill lyfta i sammanhanget är de fall då betyg sätts utan att eleverna givits undervisning i kursens eller ämnets samtliga delar. Identifierade brister har exempelvis handlat om att brist på lokaler och utrustning medfört att eleverna inte fått ta del av samtliga moment i ämnet eller kursen. Trots detta har eleverna fått betyg i ämnet eller kursen. Det förekommer också att elever fått betyg trots att ämnets eller kursens centrala innehåll inte behandlats i tillräcklig utsträckning i undervisningen enligt gällande kurs- och ämnesplaner samt läroplan.

Särskilt stor risk för bristande likvärdighet i betygssättningen i ämnen och kurser utan nationella prov

Enligt Skolverket ser betygsinflationen ut att vara störst i ämnen och kurser utan nationella prov. Skolverket menar vidare att det är rimligt att tolka det som att betygsinflationen är högre i dessa ämnen, även om ökningen inte säger något om hur likvärdiga betygen är.³⁸

Resultaten från Skolinspektionens planerade och tematiska kvalitetsgranskningar tyder på att det finns en stor risk för att betygssättning i ämnen och kurser utan nationella prov inte är likvärdig.³⁹ Erfarenheter från myndighetens kvalitetsgranskningar visar att den uppföljning och analys rektor gör, inte alltid fångar skillnader och eventuella avvikelser i betygssättningen. Bland de rektorer som gör en analys av skillnader i betygssättningen finns dock ett fokus på ämnen och kurser med nationella prov. Det är också tydligt att lärare som undervisar i ämnen utan nationella prov mer sällan får goda förutsättningar att

³⁸ Skolverket (2020d). *Likvärdiga betyg och meritvärden*.

³⁹ Skolinspektionen (2021), (2022) Beslut från Skolinspektionens planerade kvalitetsgranskning (2019–2022).

kvalitetssäkra bedömningar och betyg än lärare som undervisar i ämnen med nationella prov.⁴⁰

Många lärare uppger att de samverkar kring bedömning och betygssättning

Av Skolinspektionens granskningar framgår att många skolor behöver utveckla sitt arbete med likvärdiga bedömningar och betyg. Samtidigt anger sex av tio lärare i Skolenkäten att det i mycket eller ganska stor utsträckning bedrivs ett arbete på skolan för att säkerställa att bedömningar och omdömen/betyg är likvärdiga. Två av tre lärare anger också att de i ganska stor eller i mycket stor utsträckning samverkar kring bedömning och betygssättning.

Det vi kan se av lärares svar i Skolenkäten visar en något annan bild än den vi har från Skolinspektionens granskningar. Här är viktigt att poängtera att Skolenkäten är baserad på svar från en majoritet av landets skolor till skillnad mot myndighetens granskningar som ofta baseras på ett riskurval. Det är också möjligt att svaren från lärare delvis är ett svar på det Skolverket framför i flera rapporter, att betygssättningen är relativ och att de enskilda lärarna i hög grad gör tolkningen och bedömningen av elevens prestationer utifrån den egna elevgruppens generella prestationsnivå.⁴¹

⁴⁰ Beslut från Skolinspektionens planerade kvalitetsgranskning (2019–2022).

⁴¹ Skolverket (2020b). *Analyser av likvärdig betygssättning i gymnasieskolan.*; Skolverket (2020d) *Likvärdiga betyg och meritvärden.*

Avslutande diskussion

Det har sedan nuvarande betygssystem infördes framförts att det finns svårigheter med att nå likvärdighet i ett målrelaterat betygssystem. Ett betygssystem som innebär en bedömning av betygskriterier ger stort utrymme för olika tillämpning och tolkning. Mot bakgrund av att målrelaterade betyg inte ansågs kunna bli helt likvärdiga hävdade många att sådana betyg inte var lämpade att använda för urval och antagning, utan att ett rangordnande betygssystem var bättre anpassat för det syftet.⁴² Skolverket gjorde 2016 en utvärdering av den nya betygsskalan och kunskapskravens utformning där det framgick att utformningen av kunskapskraven innebär svårigheter för en likvärdig betygssättning.⁴³

Riksrevisionen har granskat statens insatser för likvärdig betygssättning och framför bland annat att effekten av införandet av ”särskilt beakta” inte har haft någon tydlig påverkan på likvärdigheten i betygssättningen.⁴⁴ Andra exempel på reaktioner på att nuvarande betygssystem inte är likvärdigt är att rektorn vid Handelshögskolan i Stockholm har meddelat att högskolan kommer att ställa krav på minst 1,25 poäng från högskoleprovet för elever med gymnasiebetyg som söker till högskolan. Rektorn anger att skälet till det höjda kravet är att kontrollbesiktiga betygen.⁴⁵

Mot bakgrund av myndighetens tillsyn och kvalitetsgranskning av skolans likvärdighetsarbete med bedömningar och betyg går det att konstatera att det finns flera utmaningar för en nationellt likvärdig betygssättning.

Hur kan Skolinspektionen fortsatt granska skolornas betygssättning?

Skolinspektionen fortsätter sitt arbete med att granska skolornas arbete med bedömningar och betyg. Genom planerad tillsyn och kvalitetsgranskning, kommer myndigheten kontinuerligt granska skolors regelefterlevnad och kvalitet i arbetet för en likvärdig betygssättning. Genom tematisk tillsyn och kvalitetsgranskning kommer myndigheten fortsatt rikta granskningar mot specifika områden inom skolors bedömning och betygssättning.

Myndigheten kommer även fortsätta rikta både tillsyn och kvalitetsgranskning mot skolor där myndigheten bedömer att det finns en

⁴² Se exempel: Skolverket (2016) *Utvärdering av den nya betygsskalan samt kunskapskravens utformning.*; SOU 2020:43. *Bygga, bedöma, betygssätta –betyg som bättre motsvarar elevens kunskaper.*

⁴³ Skolverket (2017). *Skolverkets årsredovisning 2016.*

⁴⁴ Riksrevisionen (2022). *Statens insatser för likvärdig betygssättning – skillnaden mellan betyg och resultat på nationella prov.*

⁴⁵ Handelshögskolan är en enskild högskola och kan vid tillträde till utbildning göra undantag från bestämmelserna om urval utan tillstånd från Universitets- och högskolerådet. 7 kap.13 och 15 §§ högskoleförordningen (1933:100).

risk för en alltför generös betygssättning, bland annat baserat på avvikelser mellan betyg och resultat på nationella prov.

Skolinspektionen vill här lyfta vikten av myndighetens tillsyn när det gäller betygssättning på otillräckligt underlag. Myndigheten har identifierat allvarliga brister rörande att elever fått betyg i ämnen och kurser utan att i tillräcklig grad ha fått ta del av centralt innehåll eller viktiga moment. Bristerna indikerar att en del elever inte har fått den utbildning som de har rätt till och att deras betyg därmed inte ger en rättvisande bild av elevernas kunskaper. En konsekvens av detta kan bli att elever antas till utbildningar de i realiteten inte har rätt förkunskaper för eller erhåller anställningar som de kan sakna nödvändiga kunskaper och färdigheter för att klara av.

Utmaningar för att nå likvärdiga betyg i dagens betygssystem

Även om det på enskilda skolor kan finnas ett väl fungerande arbete för en likvärdig bedömning och betygssättning räcker inte detta för att nå en nationellt likvärdig betygssättning. Nuvarande betygssystem baseras på kriterier som ska tolkas lika av alla lärare, och där nationella prov ska utgöra en garant för en nationellt likvärdig betygssättning. Myndighetens granskningar har dock visat att resultat från det nationella provet inte alltid utgör det stöd i betygssättningen som avsetts. Skolverket har också framfört att det största hindret mot en likvärdig betygssättning är den relativa betygssättningen, det vill säga att bedömning och betygssättning kan vara likvärdig inom skolor, men mer sällan mellan skolor.⁴⁶

Särskilt beakta innebär inte den styrning av betygssättningen som var avsikten

I förarbetena beskriver regeringen att syftet med formuleringen "särskilt beakta" var att genom lag fastslå att de nationella proven ska ha en särskild betydelse vid betygssättningen. En sådan reglering förväntades bidra till en ökad likvärdighet i bedömningen av elevers kunskaper. Samtidigt angav regeringen att resultaten från de nationella proven inte helt ska styra betyget, utan att provet ska utgöra ett stöd för betygssättningen. Även andra färdigheter än de som eleven har visat genom resultat på ett nationellt prov skulle kunna beaktas.⁴⁷

Skolinspektionen granskar efterlevnaden av bestämmelsen om att resultat från nationella prov särskilt ska beaktas vid betygssättning tillsyn men vill framhålla att bestämmelsen inte fullt ut innebär den styrning av betygssättningen som var avsikten. Bestämmelsen anger att en lärare inte kan bortse från provet men att det är fortsatt tillåtet att sätta ett högre betyg än vad provresultatet visar om annat underlag visar att elevens

⁴⁶ Skolverket (2020b).

⁴⁷ Prop. 2017/18:14. *Nationella prov – rättvisa, likvärdiga, digitala.*

kunskaper motsvarar det. Myndigheten kan därför inte förelägga vid avvikelser mellan betyg och resultat på de nationella proven.

Myndighetens granskningar visar att det nationella provet inte alltid tycks ges den tyngd vid betygssättningen som var avsett. Lärare och rektorer har flera olika förklaringar till varför det finns avvikelser mellan betyg och nationella prov, men sammanfattningsvis tycks det ofta handla om att lärare lägger större vikt vid det egna bedömningsunderlaget än vid resultat från det nationella provet.

Om det finns en önskan att Skolinspektionen på ett tydligare sätt ska utgöra en motkraft mot en för generös betygssättning i förhållande till resultat på det nationella provet behöver Skolinspektionens kunna förelägga vid avvikelser mellan resultat på nationella prov och betyg. Det innebär att det behöver finnas ett riktvärde för hur stora avvikelser som ska vara tillåtna. Ett sådant riktvärde behöver vidare regleras i lagstiftning och inte enbart finnas i ett stödmaterial eller dylikt. Ett riktvärde bör heller inte ligga på en individnivå utan bör riktas mot samlade avvikelser på gruppnivå.

Riksrevisionen har i sin granskning av statens insatser för en likvärdig betygssättning påpekat att lagstiftningen inte är så konkret som skulle behövas för att Skolinspektionen ska kunna förelägga vid avvikelser mellan betyg och resultat på nationella prov. Riksrevisionen anger vidare att exempelvis ett formaliserat avvikelsemått på gruppnivå kan ge sådana förutsättningar. Under förutsättning att Skolinspektionen förväntas förelägga vid sådana avvikelser instämmer Skolinspektionen i Riksrevisionens bedömning. Det är inte myndighetens sak att i detta läge föreslå en konstruktion för ett riktvärde men vill framföra att ett, i myndighetens uppfattning, tydligt mått exempelvis kan innebära en godtagbar procentavvikelse på gruppnivå.

Myndigheten är medveten om att frågan om ett riktvärde är komplex och att det kan finnas andra sätt att motverka betygsinflation. Skolinspektionen bedömer dock att det utifrån dagens lagstiftning är svårt för myndigheten att på ett effektivt sätt verka för likvärdighet på nationell nivå och att det därför behövs någon form av förändring.

Få motkrafter mot en alltför generös betygssättning

I debatten om betygssystemet har det framkommit att lärare utsätts för påtryckningar i sin betygssättning. Påtryckningarna kommer enligt dessa källor framför allt från vårdnadshavare, men även påtryckningar från rektorn och huvudmannen tycks förekomma.⁴⁸ Detta har även framkommit i Skolinspektionens granskning. På flera av de skolor som Skolinspektionen har besökt beskriver både lärare och rektorer att vårdnadshavare försöker utöva påtryckningar. Dessutom kan påtryckningar ske, om än subtilt, genom rektorers målsättningar om att elevernas betyg ska öka. En sådan

⁴⁸ Se till exempel Bergling (2021). *Var fjärde lärare pressas av föräldrar om betyg.*

signal riskerar att indirekt höja förväntningarna på att lärarna ska sätta höga betyg och på så sätt öka risken för en betygssättning som inte likvärdig.⁴⁹

I skolors konkurrens om elever kan höga betyg och hög måluppfyllelse dessutom vara ett sätt att locka elever. Det finns därmed flera och starka krafter som alla gynnas av en generös betygssättning. Elever och vårdnadshavare gynnas då höga betyg ger ökade möjligheter till både vidare utbildning och anställning. Rektorer och huvudmän gynnas då höga kunskapsresultat kan bidra till att fler elever söker sig till deras skola. Detta kan innebära att lärare utsätts för påtryckningar från flera olika håll och kan i en del fall riskera vara de enda som håller emot en alltför generös betygssättning.

Ämnen utan nationella prov är i majoritet

I dagens betygssystem är de nationella proven den enda referensramen för likvärdighet. Samtidigt är andelen ämnen och kurser utan nationella prov i majoritet och utgör därmed en betydande del av meritvärdet. För dessa ämnen och kurser finns det stora risker att betygssättningen inte är likvärdig. I många fall omfattar skolornas likvärdighetsarbete endast ämnen och kurser med nationella prov. Även om de otydligheter som finns rörande de nationella provens betydelse för betygssättningen åtgärdas så utgör ämnen och kurser med nationella prov fortfarande en mycket liten andel av det totala meritvärdet. Det innebär att det krävs ytterligare insatser för att nå en nationellt likvärdig bedömning och betygssättning.

Pågående insatser för att stärka likvärdigheten

Skolinspektionen kan konstatera att det i nuvarande betygssystem finns stora utmaningar för att nå nationell likvärdighet. Myndigheten ser därför positivt på de insatser som har initierats i syfte att öka likvärdigheten i bedömningar och betyg.

Införandet av ämnesbetyg

Hösten 2025 kommer ett ämnesutformat betygssystem ersätta dagens system med kurser och kursbetyg i gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan, komvux på gymnasial nivå samt komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå. Ett ämne kommer bestå av en eller flera nivåer och betyg ska sättas efter varje nivå. Ett godkänt betyg på en högre nivå i ett ämne med flera nivåer kommer då ersätta betyg som har satts på lägre nivåer. Reformen syftar till att öka elevernas möjlighet att fördjupa och bredda sina kunskaper successivt i de ämnen som läses över en längre tid samt att minska stressen för eleverna.⁵⁰ Gymnasieutredningen lyfte att möjligheten till mer långsiktig planering skulle kunna ge lärare förutsättningar att samla ett mer allsidigt bedömningsunderlag. Detta

⁴⁹ Skolinspektionen (2023). *Rektors arbete för rättvisande och likvärdiga betyg i gymnasieskolan.*

⁵⁰ Prop. 2021/22:36. *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper.*

skulle kunna ge bättre förutsättningar för en likvärdig bedömning.⁵¹ Skolverket påpekar också att ämnesbetygsreformen troligen kommer öka antalet poäng som kalibreras med hjälp av nationella prov. Skolinspektionens bedömning är att införandet av ämnesbetyg potentiellt kan bidra till en ökad likvärdighet i betygssättningen i berörda skolformer men att ämnesbetygen i sig inte räcker för att nå en likvärdig betygssättning.

På sikt kan utvecklingen av nationella prov bidra till förtydligande av nationella provens roll

Skolverket har ett pågående uppdrag gällande digitalisering och central bedömning av de nationella proven. Skolinspektionen ser positivt på både digitalisering och central rättning av de nationella proven. De utmaningar rörande likvärdigheten i bedömning och betygssättning som myndigheten har identifierat i sin granskning handlar dock till stor del om att de nationella proven inte utgör den tyngd vid betygssättningen som var avsett. Ämnen med nationella prov utgör därtill endast en mindre andel av en elevs totala meritvärde. Skolinspektionen bedömer därför att dessa reformer ger en begränsad nytta i arbetet med att säkerställa en nationellt likvärdig betygssättning.

Utredningen om likvärdiga betyg och meritvärden

Skolinspektionen välkomnar den utredning som ska lämna förslag på förändringar i betygssystemet och systemet för meritvärdering.⁵² Utredningen ska bland annat lämna förslag på en modell för meritvärdering som inkluderar ämnen utan nationella prov vilket Skolinspektionen bedömer som positivt.

Finns möjlighet att nå både en rättvisande och likvärdig betygssättning?

Det här uppdraget har handlat om hur Skolinspektionen arbetar för en mer likvärdig bedömning och betygssättning. I sammanhanget vill myndigheten även lyfta att likvärdiga betyg inte alltid innebär rättvisande betyg. Med en rättvisande betygssättning avses att det betyg en elev har fått i ett visst ämne eller en viss kurs ger en korrekt bild av elevens kunskapsnivå, i förhållande till betygskriterierna vid tidpunkten för betygssättningen. Med en likvärdig betygssättning avses att "måttstocken" för bedömning är densamma för alla elever som läser ämnet eller kursen. Det betyder att en elevs betyg inte ska bero på vilken skola eller klass eleven går i, eller vilken lärare eleven har. Att betygssättningen är "rättvisande" knyter an till den enskilda eleven, och "likvärdig" till förhållandena mellan eleverna. Att betygssättningen är olika mellan skolor är en signal om att den inte är likvärdig. Det är möjligt att ett riktvärde på gruppnivå kan bidra till en ökad

⁵¹ SOU 2016:77 (Del 1). *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning.*

⁵² Dir 2023:95. *Likvärdiga betyg och meritvärden.*

likvärdighet. Det innebär dock inte per automatik att betygen är rättvisande för den enskilda eleven. I skolans uppdrag ingår att säkerställa elevernas djupa lärande men också att sätta betyg.

Införandet av en sammantagen bedömning med kompensatoriska inslag syftade till att ge mer rättvisande betyg.⁵³ En sammantagen bedömning skapar dock mer utrymme för tolkning. Skolinspektionen har i tidigare yttrande fört fram synpunkter på att det finns risk att en sammantagen bedömning vid betygssättning är svår att tolka i relation till bestämmelsen om särskilt beakta.⁵⁴ Det tyder på att ett motsatsförhållande kan finnas mellan de insatser som är införda för att stärka en rättvis betygssättning och de insatser som är införda för att stärka likvärdigheten i betygssättningen.

Mot bakgrund av Skolinspektionens mångåriga granskningar och uppdrag kan vi konstatera att många skolor behöver förbättra arbetet med likvärdiga bedömningar och betyg. Med stärkta insatser från rektorer och huvudmän går det att inom det befintliga betygssystemet förbättra likvärdigheten i skolornas arbete med betygssättning. Skolinspektionen ser dock att utmaningarna inom det nuvarande betygssystemet innebär att det inte är möjligt att nå nationell likvärdighet i betygssättningen i den grad som skulle vara önskvärt. I det fall det inte är möjligt att nå en nationellt likvärdig betygssättning menar Skolinspektionen att det kan finnas skäl att se över betygens roll vid antagning till nästa utbildningssteg. Det finns risk att undervisningens innehåll alltmer styrs av de nationella proven i det fall de får en ökad betydelse vid betygssättningen. Då detta riskerar att minska elevernas möjligheter till djupinläring och till att ta del av ett brett innehåll i undervisningen är det möjligt att till exempel ett antagningsprov kan vara ett alternativ till betyg som urvalsinstrument. Myndigheten ser sammanfattningsvis att det finns ett behov av att ta hänsyn till i vilken utsträckning en framtida modell för meritvärdering främjar en rättvisande betygssättning.

Skolinspektionen välkomnar med detta de initiativ som har tagits för en mer likvärdig bedömning och betygssättning och vill understryka att myndighetens granskning av skolors bedömning och betygssättning kommer fortgå så länge som regelverket anger detta.

⁵³ Prop. 2021/22:36. *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper.*

⁵⁴ Skolinspektionens yttrande dnr: 2022:4178.

Källförteckning

Bergling (2021). *Var fjärde lärare pressas av föräldrar om betyg*. Skolvärlden 2021. [<https://skolvärlden.se/artiklar/var-fjarde-larare-pressas-av-foraldrar-om-betyg>] (hämtad 2024-04-02).

Dir. 2023:95. *Likvärdiga betyg och meritvärden*.

Handelshögskolan (2024). *Handelshögskolan inför nytt behörighetskrav som komplement till betyg*. [<https://www.hhs.se/sv/om-oss/news/sse/2024/handelshogskolan-infor-krav-pa-hogskoleprovet/>] (hämtad 2024-02-16).

Högskoleförordning (1993:100)

Jönsson, A., & Klapp, A. (2020). *Svenska lärares syn på avvikelser mellan resultat på nationella prov och ämnesbetyg*. *Educare*, (4), 88–108. [<https://doi.org/10.24834/educare.2020.4.4>] (Hämtad 2024-04-02).

Lars Strannegård (2023). *Gladjebetygen kan tvinga oss att införa antagningsprov*. *Dagens Nyheter* 2023. [<https://www.dn.se/debatt/gladjebetygen-kan-tvinga-oss-att-infora-antagningsprov/>] (hämtad 2024-02-16.).

Prop. 2017/18:14. *Nationella prov – rättvisa, likvärdiga, digitala*.

Prop. 2021/22:36. *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*.

Riksrevisionen (2011). *Lika betyg, lika kunskap – en uppföljning av statens styrning mot en likvärdig betygssättning i grundskolan*. RiR 2011:23.

Riksrevisionen (2022). *Statens insatser för likvärdig betygssättning – skillnaden mellan betyg och resultat på nationella prov*. RiR 2022:22.

Skolinspektionen (2009). *Undervisningen i matematik – utbildningens innehåll och ändamålsenlighet*.

Skolinspektionen (2010) *Betygssättning i gymnasieskolan. Kvalitetsgranskning Rapport 2010:12*.

Skolinspektionen (2011). *Betyg i gymnasieskolan 2011. En kvalitetsgranskning av betygssättning i historia A, kemi A och svenska B. Kvalitetsgranskning Rapport 2011:4*.

Skolinspektionen (2012). *Riktad tillsyn av bedömning och betygssättning hos skolor med stora avvikelser vid omrättning av nationella prov*.

Skolinspektionen (2014). *Uppenbar risk för felaktiga betyg – En kortrapport om likvärdighet och kvalitet i skolors betygssättning. Kvalitetsgranskning Rapport 2014:08*.

Skolinspektionen (2018). *Rättvis och likvärdig betygssättning i grundskolan? Tematisk kvalitetsgranskning 2018*.

Skolinspektionen (2019a). *Ombedömning av nationella prov 2019*.

Skolinspektionen (2019b). *Betygssättning på högskoleförberedande program i kursen svenska 3*.

Skolinspektionen (2019c). *Huvudmannens arbete för kontinuitet på skolor med många rektorsbyten*.

Skolinspektionen (2022). *Huvudmännens arbete för att främja rättvisande och likvärdiga betyg i grundskolan*. Tematisk kvalitetsgranskning 2022. Diarienummer: 2021:2323.

Skolinspektionen (2023). *Rektors arbete för rättvisande och likvärdiga betyg i gymnasieskolan*. Tematisk kvalitetsgranskning 2023. Diarienummer: 2022:581.

Skollag. SFS 2010:800.

Skolverket (2016). *Utvärdering av den nya betygsskalan samt kunskapskravens utformning*. Dnr 2014:892.

Skolverket (2017). *Skolverkets årsredovisning 2016*. Skolverket, Stockholm.

Skolverket (2020a). *Skolverkets lägesbedömning 2020*. Rapport 2020:1. Skolverket, Stockholm.

Skolverket (2020b) *Analys av likvärdig betygssättning i gymnasieskolan*. Rapport 2020:3. Skolverket, Stockholm.

Skolverket (2020c). *Skolverkets årsredovisning 2019*. Skolverket, Stockholm.

Skolverket (2020d). *Likvärdiga betyg och meritvärden*. Rapport 2020:7. Skolverket, Stockholm.

Skolverket (2022). *Betyg och prövning. Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om betyg och prövning*. Skolverket, Stockholm.

SOU 2016:77 (Del 1). *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning*. Betänkande av Gymnasieutredningen. Stockholm: Elanders Sverige AB.

SOU 2020:43. *Bygga, bedöma, betygssätta –betyg som bättre motsvarar elevens kunskaper*. Betänkande av Betygsutredningen 2018. Stockholm: Elanders Sverige AB.